

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ ТА
КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ БАНКУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала: студентка II курсу, групи 672-1
денної форми навчання
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок»
Гончар Ірина Ігорівна _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Марич Максим Григорович _____

До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.

АНОТАЦІЯ

Гончар І.І. Управління кредитним портфелем банку та кредитною політикою банку. Рукопис.

У магістерській роботі проведено дослідження теоретичних основ та особливостей аналізу кредитного портфелю та кредитної політики банку.. Здійснений аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки, а також аналіз управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки. Визначені шляхи удосконалення підходів до формування кредитної політики банку.

Ключові слова: банк, кредит, кредитна політика, кредитний портфель, мінімізація ризику.

ANNOTATION

Gonchar I.I. Management of the bank's credit portfolio and the bank's credit policy. Manuscript.

In the master's thesis, a study of the theoretical foundations and features of the analysis of the bank's credit portfolio and credit policy was carried out. An analysis of the current state of the credit portfolio of Ukrainian banks for 2019-2023, as well as an analysis of the management of the credit portfolio of JSC "Oschadbank" for 2019-2023 was carried out. Ways of improving approaches to the formation of the bank's credit policy have been identified.

Keywords: bank, credit, credit policy, credit portfolio, risk minimization.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис) І.І.Гончар

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	7
1.1 Економічна сутність, роль кредиту та кредитної політики в банківській діяльності.....	7
1.2 Сутність кредитного портфеля банку та необхідність ефективного управління ним	15
1.3 Механізм формування та реалізації кредитної політики банку.....	22
Висновок до 1 розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ ТА КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.....	28
2.1 Аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки.....	28
2.2 Аналіз управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк» за 2019- 2023 роки.....	37
2.3 Аналіз чинників впливу на кредитну діяльність та кредитні ризики АТ «Ощадбанк».....	45
Висновок до 2 розділу.....	52
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ ТА ДЖЕРЕЛ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ.....	53
3.1. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля.....	53
3.2. Удосконалення підходів до формування кредитної політики банку.....	57
3.3 Розробка адаптивної концепції формування кредитної політики в банку.....	61
Висновок до 3 розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Формування ефективного кредитного портфеля — це ключ до стабільності та прибутковості банку. Адже саме управління кредитними ризиками та аналіз платоспроможності клієнтів відіграють вирішальну роль в цьому процесі.

Якісне управління кредитним портфелем включає такі етапи, як оцінка ризиків, диверсифікація кредитних продуктів та постійний моніторинг заборгованостей. Це дозволяє знизити ризики неповернення кредитів і забезпечити стабільний дохід для банку. Таким чином, зростання рівня ефективності управління кредитними портфелями безпосередньо сприяє економічному розвитку як окремих банків, так і банківської системи країни загалом.

Завжди важливо пам'ятати, що ефективна кредитна політика банку позитивно впливає на фінансову стабільність не тільки самого банку, але й на економіку країни в цілому.

Дослідження особливостей формування кредитного портфеля банків України в сучасних умовах розвитку фінансової системи з урахуванням негативних наслідків війни, коронакризи, з урахуванням її інтеграції у світову економіку, впровадження новітніх банківських технологій, посилення конкуренції між банківськими установами, видається надзвичайно актуальним для сучасної теорії та практики організації банківської справи.

Дослідженню питань управління кредитним портфелем банківських установ присвячена значна кількість праць сучасних науковців і практиків. Це свідчить про важливе місце цього проблемного питання серед пріоритетів банківської діяльності. Такі економісти, як О.В. Васюренко, Н.І. Версаль, В.В. Вітлінський, С.П. Вожжов, А.С. Гальчинський, І.С. Гуцал, Н.І. Демчук, О.В. Дзюблюк, Є.Й. Долану, О.Т. Євтух, Б. Едвардс, Б.С. Івасів, О.А. Кириченко, Т. Коху, В.Д. Лагутін, І.О. Лютий, Б.Л. Луців, М.О. Микитін, А. М. Мороз, В.І. Міщенко, Л. О. Примостка, С.К. Реверчук, К.Є. Раєвський,

М.І. Савлук, П. Роуз, Р.І. Тиркало, І.І. Чайковського та ін.

В науковій літературі часто увага акцентується на окремих аспектах, таких як кредитування фізичних осіб, проте управління кредитним портфелем вимагає ширшого підходу.

Кожен кредитний портфель повинен розглядатися як комплексний актив банку, де взаємозв'язок між різними кредитними продуктами, їх ризиками та доходністю є ключовим фактором успішної діяльності банківської установи. Тому важливо не тільки оцінювати ризики кожного окремого кредиту, але й аналізувати сукупний ризик всього портфеля, зокрема через застосування методів диверсифікації та стратегії зниження ризиків.

Це зумовлює необхідність системного підходу до розробки механізмів управління кредитним портфелем, що включає стратегічне планування, оцінку ризиків на макрорівні, впровадження інноваційних інструментів та технологій кредитного аналізу, а також чіткий моніторинг та контроль за станом портфеля.

Кваліфікаційна робота присвячена цим аспектам, є дуже актуальною, адже ефективне управління кредитними операціями забезпечує фінансову стійкість банківської системи в цілому, що має вирішальне значення для стабільного економічного розвитку країни.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних основ і практичних рекомендацій щодо процесу управління кредитним портфелем банку та подальший пошук шляхів підвищення його якості.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення наступних завдань у кваліфікаційній роботі:

- уточнити сутність поняття «кредитний портфель банку» як окремого визначення;
- систематизувати основні фактори впливу на кредитний портфель банківської установи;
- розробити концептуальні основи управління кредитним портфелем банку;
- проаналізувати поточний стан кредитного портфеля українських банків за 2019-2023 роки;

- проаналізувати фінансово-господарську діяльність АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки;
- дослідити особливості управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк»;
- розробити шляхи вдосконалення управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк».

Об'єктом роботи є процес управління кредитним портфелем банківської установи.

Предметом дослідження є комплекс теоретико-методологічних та практичних положень щодо управління кредитним портфелем банків України в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Для досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові прийоми та методи наукового пізнання. Заслуговує на увагу використання таких методів наукового дослідження: наукового абстрагування та логічного узагальнення (у процесі розробки категоріально-понятійного апарату дослідження); порівняння, групування та узагальнення економічних показників (для аналізу кредитного портфеля українських банків); метод причинно-наслідкових зв'язків (для обґрунтування особливостей впливу факторів впливу на якість і структуру кредитного портфеля банку); метод теоретичного узагальнення (розкрити теоретичні аспекти кредитного портфеля банку, місце кредитних операцій у структурі активів банку); абстрактно-логічний метод (для визначення шляхів удосконалення процесу управління кредитним портфелем банку).

Інформаційною базою для проведення аналітичного дослідження стали законодавчі акти України, постанови та матеріали Національного банку України, інформаційні матеріали АТ «Ощадбанк», матеріали науково-практичних конференцій, періодичні видання; наукові дослідження та праці вітчизняних і зарубіжних вчених і практиків; електронних ресурсів мережі Інтернет, про особливості управління кредитним портфелем банку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні

теоретичних положень та обґрунтуванні теоретико-методологічних засад процесу управління кредитним портфелем банків в умовах економічної нестабільності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати досліджень методів, принципів і шляхів розробки можуть бути впроваджені в практичну діяльність банків України та використані для покращення управління кредитним портфелем.

Основні результати магістерського дослідження були висвітлені на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди» (18 листопада 2024 року, м. Київ). Основні положення, висновки та результати дослідження опубліковано в наукових працях обсягом 0,12 д. а.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У розділі 1 визначено теоретичні основи аналізу кредитної політики та кредитного портфеля комерційного банку.

У розділі 2 аналізується поточний стан кредитного портфеля українських банків та АТ «Ощадбанк», зокрема, за 2019-2023 роки.

У розділі 3 визначено шляхи вдосконалення кредитної політики банку та джерела формування кредитних ресурсів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Економічна сутність, роль кредиту та кредитної політики в банківській діяльності

Особливе місце в банківській справі займає кредитування. Найбільшу частину доходів банківські установи отримують від кредитних операцій.

Кредит – спільна для товарно-грошових відносин економічна категорія, один із найпотужніших стимулів розвитку виробництва. За допомогою кредиту прискорюється процес кругообігу капіталу на різних рівнях економіки, підвищується рентабельність виробництва і прибутковість капіталу.

Я.І. Чайковський розглядає кредит як: «певний вид економічних відносин, що складаються в суспільстві та обґрунтовує такі принципи кредитування на умовах: зворотності, платності, строковості, забезпеченості, цільового кредитування, диференційованості»[15, 31].

Б.П. Під кредитом Луців розуміє: «економічні відносини між суб'єктами ринку щодо перерозподілу вартості на принципах оборотності, строковості та платності» [33, 230].

Н. В. Захараш визначає кредит як: «суспільні відносини, що виникають між суб'єктами господарювання з приводу передачі один одному вільних грошових коштів у тимчасове користування на засадах зворотності, платності та добровільності» [16].

«Банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження терміну погашення боргу, яке надається в обмін на

зобов'язання боржника повернути суми заборгованості, а також зобов'язання зі сплати процентів та інших комісій на цю суму» [19, 100].

Залежно від певних критеріїв кредит можна класифікувати наступним чином:

1. «За терміном використання: короткострокові (до 1 року); довгострокові (більше 1 року).
2. За формою забезпечення: забезпечені заставою (майно, цінні папери, майнові права); гарантовані (банками, урядом, фінансами або власністю третьої сторони); з іншими гарантіями (гарантії, сертифікати страхових організацій); незабезпечений.
3. За ступенем ризику: нормативний; під контролем; некондиційний; сумнівний; безнадійний.
4. За умовами погашення: з одноразовим погашенням в обумовлений термін; з періодичним погашенням частинами; з довгостроковим погашенням; з регресом платежу.
5. За сумою: великі $> 10\%$ власного капіталу; кредит не повинен перевищувати 25% власних коштів; сума наданих кредитів не може перевищувати восьмикратного розміру власних коштів.
6. За способами надання: строкові; револьверні; згідно кредитної лінії; овердрафт.
7. За суб'єктами надання: юридичним особам; фізичним особам; міжбанківський» [28, 464].

Кредитні відносини стосуються не лише кредитування, але й депозитних операцій. Відносини між банком і вкладником також мають характер кредитних, оскільки вкладник фактично надає свої кошти банку в користування на певний строк під відсоток. У цьому випадку банк виступає як позичальник, а вкладник — як кредитор. Цей підхід є основою функціонування банківської системи. Банки залучають депозити для формування своїх ресурсів і подальшого надання кредитів іншим суб'єктам господарювання. Важливо зазначити, що процентна ставка за депозитами і кредитами формується

відповідно до ринкових умов та ризиків, пов'язаних з використанням коштів. Тому депозитні операції, будучи важливою складовою банківської діяльності, є ключовими для забезпечення ліквідності банку та його здатності виконувати свої зобов'язання перед вкладниками та кредиторами. Це також підтверджує, що кредитні відносини в банківському секторі не обмежуються лише однією стороною — позичальниками, а охоплюють ширший спектр учасників, зокрема вкладників, які фактично теж беруть участь у кредитуванні через свої депозити.

На нашу думку, найбільш повне тлумачення банківського кредиту дає Ю.А. Повільно визначаючи його як: «економічну категорію, що виражає відносини, пов'язані з накопиченням власних коштів банку, заощаджень від пасивних банківських операцій, тимчасово вільних коштів бюджету, суб'єктів підприємницької діяльності та населення, які потім перерозподіляються і надаються позичальникам у користування».

Виходячи з вищесказаного, поняття банківського кредиту можна визначити таким чином: «банківський кредит – це економічні відносини, що виникають внаслідок перерозподілу кредитного потенціалу банку за умов повернення, платності, строковості та цільового використання кредитних ресурсів». А сума залучених банком ресурсів за мінусом загального резерву ліквідності становить його кредитний потенціал [39, 25].

До базової підсистеми входять суб'єкти, об'єкти кредитних відносин, принципи кредитування. Економіко-організаційна підсистема включає види та форми кредитів, способи кредитування, оцінку кредитоспроможності позичальників, ліміти кредитування та систему пільгового кредитування. А підсистема управління включає кредитний процес і управління кредитним ризиком і кредитний моніторинг [39, 26].

Кредитна політика банку базується на його цілях і завданнях. При формуванні кредитної політики слід підкреслити, що її цілі тісно пов'язані зі стратегічними цілями банку та ототожнюються з цілями його банківської політики.

Розглядаючи мету кредитної політики, варто зазначити, що вчені не

дійшли єдиної думки.

Так, Н. А. Антипова визначає це як: «досягнення комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку» [48, 55].

У свою чергу М.М. Новосельцева має досить широке розуміння мети формування кредитної політики, яка зазначає, що: «кредитна політика розроблена з урахуванням лише того виду ризику, який дозволяє забезпечити високу якість активів, постійний необхідний рівень прибутковості; створення високопрофесійного персоналу, що забезпечує високу якість кредитного портфеля банку; кредитування економічно перспективних, прибуткових проектів, що відповідають стратегічним цілям банку; розвиток довгострокових відносин з прибутковими клієнтами; уникнення використання висококонкурентних, але невиправданих методів кредитування» [48, 56].

При розробці та реалізації кредитної політики банку необхідно керуватися низкою принципів, однак думки науковців щодо їх складу неоднозначні (табл. 1.1) [42, 16].

Важливим етапом дослідження сутності кредитної політики є виділення її основних видів.

Таким чином, прийнято виділяти наступні три види кредитної політики банку:

1) «консервативний (мінімізація кредитних ризиків; скорочення кількості позичальників, пролонгація кредиту надається лише надійним клієнтам; підвищення вартості кредиту, скорочення термінів; жорстка система оцінки кредитоспроможності позичальника);

2) помірний (середній рівень кредитного ризику; використання загальноприйнятих правил і методів банківської практики; орієнтація на максимізацію фінансової стійкості банку; умови реалізації кредитної політики);

3) агресивний (максимізація прибутку; швидке розширення обсягів кредитної діяльності; зневажливе ставлення до високого рівня ризику; часта пролонгація кредитної заборгованості; значні суми позик)» [42, 16].

Принципи кредитної політики [37, 15]

Автор	Принципи
Т.С. Павленко	– наукова обґрунтованість – оптимальність – ефективність – єдність нерозривного зв'язку елементів кредитної політики
М.М. Новосельцева	– переважання комерційного підходу над фінансовим; – прагнення до збалансованого ризику; використання різних способів рефінансування кредитів; – побудова організаційної структури, адекватної масштабам і рівню ризику кредитних операцій банку; – внесення змін у кредитну політику на основі аналізу негативних результатів діяльності кредитних підрозділів; – розуміння угоди всіма учасниками
А. П. Питьєва	– системності; – адаптивності; – оперативності

Класифікація кредитної політики банку передбачає виділення окремих її видів за різними ознаками:

1. «За суб'єктами кредитування – кредитування юридичних та фізичних осіб.
2. За цілями – шляхом надання цільових кредитів, шляхом надання нецільових кредитів.
3. За типом ринку – на грошовому ринку, на фінансовому ринку, на ринку капіталу.
4. За географією застосування – кредитна політика, яку проводить банк: на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.
5. За галузевою спрямованістю – кредитна політика щодо кредитування: промислових підприємств (легка, харчова промисловість).
6. За забезпеченням – шляхом надання кредитів під заставу, шляхом надання кредитів без забезпечення.
7. За ціною кредиту – кредитна політика щодо надання: стандартних кредитів, пільгових кредитів, проблемних кредитів (з підвищеним відсотком);

8. За способами кредитування – при кредитуванні за залишком, при кредитуванні з поверненням» [37, 16].

Функціональне призначення кредитної політики важко переоцінити.

Йому властиві як загальні, так і специфічні функції.

На основі проведеного дослідження загальними функціями кредитної політики банку слід вважати:

- «комерційна (отримання банком прибутку);
 - стимулююча (забезпечення потреб грошового обігу кредитними ресурсами);
 - контролінг (оцінка та мінімізація кредитних ризиків).
- У свою чергу, специфічними функціями кредитної політики є:
- створення набору цілей управління кредитною діяльністю;
 - забезпечення узгодженості інтересів різних груп зацікавлених сторін банку (насамперед кредиторів і позичальників);
 - оптимізація кредитного портфеля банку» [34, 753].

Отже, кредит впливає на розвиток національної та світових економік позитивним чином. Адже за допомогою кредиту розширюються масштаби капіталу, він стає мобільним та гнучким. Це дозволяє йому швидше переходити від одного підприємства, галузі, країни до іншого, а саме кредитна політика є однією з найбільш важливих інструментів мінімізації ризиків, з якими стикається банк.

Таким чином, досліджуючи суть поняття «кредитна політика банку» можна дійти висновку, що це структурно-функціональна цілісність взаємопов'язаних елементів (завдань, цілей, принципів, технології), взаємодія яких дозволяє визначити найбільш ефективні стратегії діяльності банку на кредитному ринку.

1.2 Сутність кредитного портфеля банку та необхідність ефективного управління ним

Розвиток банківської системи і її здатність адаптуватися до зовнішніх шоків має вирішальне значення для стабільності економіки. Дійсно, комерційні банки, отримуючи значну частину доходів від кредитних операцій, повинні ефективно управляти кредитними портфелями, зокрема зважаючи на ризики, які виникають через економічні кризи, війни або пандемії.

Низька якість кредитного портфеля, особливо через зростання проблемної заборгованості, є однією з найбільших загроз для банківського сектора. Це вимагає від банків пошуку нових стратегій, як для покращення управління кредитним портфелем, так і для мінімізації ризиків. Вдосконалення теоретичних підходів до класифікації кредитних портфелів може допомогти банкам розуміти структуру заборгованостей і знаходити найбільш ефективні рішення для управління кредитами.

Теоретичні та практичні аспекти управління кредитним портфелем є актуальними, особливо в умовах нестабільного зовнішнього середовища, тому питання їх удосконалення буде актуальним у майбутньому.

Кредит є важливим інструментом для розвитку економіки, оскільки він дозволяє мобілізувати фінансові ресурси і спрямовувати їх туди, де вони найбільш необхідні.

Кредит сприяє підвищенню обіговості капіталу та ефективнішому використанню ресурсів, забезпечуючи підприємствам можливість залучати додаткові кошти для інвестицій, розширення виробництва та оновлення технологій.

Це, в свою чергу, стимулює економічне зростання, підвищує конкурентоспроможність та створює нові робочі місця.

Розглянемо основні наукові підходи до тлумачення сутності кредитного портфеля різними науковцями та практиками (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні наукові підходи до визначення сутності «кредитний портфель»

Автор	Визначення «кредитного портфеля»
1. Місце кредитного портфеля при здійсненні операцій з кредитування	
1.1 Калініченко Л.Л.	Кредитний портфель це сукупність кредитів структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку
1.2 Арбузов С.	Кредитний портфель – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку
1.3 Бондаренко Л.	Кредитний портфель банку – це сукупність виданих позик, які класифікуються на основі критеріїв, що пов'язані з різними чинниками кредитного ризику чи способами захисту від нього
1.4 Рясних Є.Г., Пономарьов М.О., Микитин М.О.	Кредитний портфель комерційного банку – сукупність кредитів, наданих банком на певну дату для одержання доходу у вигляді відсотків
1.5 Панова Г. С.	Кредитний портфель банку – це величина мобілізованих коштів у вигляді кредитів, виданих фінансово-кредитним установам, торгово-промисловим організаціям, приватним установам за мінусом резервів ліквідності
1.6 Стельмах В.С.	Кредитний портфель визначається як сукупність всіх банківських позик, які структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку
2 . Місце кредитного портфеля у загальному обсязі банківських операцій	
2.1 Бугель Ю. В.	Кредитний портфель банку – це комплексний інструмент управління (активами та пасивами) банку
2.2 Карпенко В.В.	Кредитний портфель банку – це сукупність фінансових активів, переважно кредитів.
2.3 Сало І., Криклій О.	Кредитний портфель – це сукупність залишків за кредитними рахунками на певну дату, які групуються за різними ознаками, зокрема і за видами кредиту, за видами забезпечення, за рівнем прибутковості, за складом кредитоотримувачів та ін.
3. Місце кредитного портфеля на рівні державної кредитної політики	
3.1 Голуб В. М.	Кредитний портфель банку– важливий інструмент управління кредитною діяльністю комерційного банку, що має спрямовувати його стратегічну політику та поточну діяльність на виконання завдань державної кредитної політики

Як бачимо з таблиці 1.2 «єдиного підходу до трактування сутності «кредитний портфель» не існує, це підтверджує багатоаспектність даної категорії. В науковій літературі виділяється кілька підходів до інтерпретації поняття «кредитний портфель».

Зокрема, науковці [3; 4; 19; 30; 37; 39], які були віднесені до першої групи, розглядають «кредитний портфель» як «сукупність виданих позичок», тим самим звужуючи це поняття враховуючи лише здійснення кредитної операції банківською установою».

Друга група науковців [6; 21; 28], вказують на те, що «кредитний портфель є складним управлінським процесом, що характеризує вибір напрямків вкладень, тобто плановані дії, цим підкреслюється особливе значення кредитування серед інших банківських послуг».

Третя група науковців у визначенні поняття «кредитний портфель» відображає значення здійснення кредитних операцій на макрорівні, тобто розглядається роль та значення кредитного портфеля не тільки на мікрорівні, але і на загальнодержавному».

Розглянемо детально сутність поняття «кредитний портфель банку», з точки зору фінансистів-економістів, які входять до першої групи. В «Енциклопедії банківської справи України» та «Банківській енциклопедії» «кредитний портфель визначається як сукупність всіх банківських позик, які структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку» [3]. На нашу думку, «це поняття не достатньо повно розкриває суть кредитного портфеля, оскільки враховує лише здійснення кредитної операції банківською установою відповідно до визначеної кредитної політики».

Науковець Панова Г.С. визначає сутність кредитного портфеля як «величину мобілізованих коштів у вигляді кредитів за мінусом резервів ліквідності [39]. Це визначення розширяє поняття кредитного портфеля, оскільки включає те, що для банку необхідно спочатку направити свої зусилля на те щоб залучити в достатньому обсязі грошові кошти, а потім вже їх видавати у вигляді кредитів своїм клієнтам».

Юлія Бугель вважає, що «кредитний портфель банківської установи необхідно розглядати у вузькому та широкому значеннях». Тобто, у широкому значенні «кредитний портфель банку – це комплексний інструмент управління

активами та пасивами банку», а у вузькому значенні – «це набір кредитних інструментів для досягнення високого рівня доходу у поточному періоді; високих темпів приросту очікуваного доходу у майбутній довгостроковій перспективі; мінімізації ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту від податкових пільг».

У підсумку, авторка дає власне визначення «кредитного портфеля – як сукупність банківських позичок, які надаються корпоративним клієнтам та фізичним особам для забезпечення їх виробничих та соціальних потреб, що структуровані за певними форматами відповідно до завдань кредитної політики банку та відображають результати реалізації її» [7, 52].

Заслуговує на увагу точка зору на сутність кредитного портфеля науковця Голуба В.М., який «вважає його важливим інструментом управління кредитною діяльністю банківською установою, який має спрямовувати його стратегічну політику на поточну діяльність та виконання завдань державної кредитної політики, тобто він розглядає це поняття не тільки в рамках окремо взятого банку, а виносить його на макрорівень» [13, 80].

На основі аналізу таблиці 1.2 можна зробити висновок, що більшість авторів визначають «кредитний портфель банку як сукупність різних видів банківських позик або різних кредитних інструментів».

Підсумовуючи, можна сказати, що виділення трьох пріоритетів серед всіх цілей комерційного банку – мінімізація кредитних ризиків, підтримання необхідного рівня платоспроможності, забезпечення належної прибутковості можна вважати ключовими завданнями кредитної діяльності банку, а також тому основні цілі формування власного кредитного портфеля банку.

Для якісного управління кредитним портфелем банку виникає потреба систематизувати види кредитного портфеля в залежності від ознак. Дослідивши це питання в літературі [4; 9; 19; 32], здійснимо узагальнення різних видів кредитного портфеля в науково обґрунтовану класифікацію кредитного портфеля (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Систематизації видів кредитного портфеля банку за різними ознаками

Ознака	Види кредитного портфеля	Характеристика
Тип клієнта	Клієнтський портфель	Залишок заборгованості за банківськими кредитними операціями з юридичними та фізичними особами на конкретну дату
	Міжбанківський портфель	це портфель який включає тимчасово вільні грошові ресурси банків які залучаються і розміщуються іншими банками у формі міжбанківських депозитів чи кредитів
Концентрація операцій певного виду	Диверсифікований портфель	розподіл кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон); за термінами (короткострокові, довгострокові кредити).
	Концентрований портфель (не диверсифікований)	характеризується високою питомою вагою кредитів певного виду і високим ступенем ризиків концентрації
Кількісна характеристика	Валовий портфель	сукупний обсяг наданих банком кредитів на встановлений момент часу
	Чистий портфель	це валовий портфель за мінусом суми резервів, яка передбачена на покриття можливих збитків
Якість обслуговування кредиту	Портфель непрацюючих кредитів	непрацюючими визначено кредити, за якими відбулася подія дефолту. Дефолт визначається фактом прострочення платежу за активом понад 90 днів, або неможливістю вчасного погашення боргу позичальника без стягнення забезпечення. Даний вид кредитного портфеля характеризується високим рівнем ризику
	Портфель кредитів які не відносяться до непрацюючих	кредити у портфелі банку не мають ризику або їх ризик є мінімальним
Види валют	Портфель валютних кредитів	сукупність кредитів, виданих в іноземній валюті.
	Портфель кредитів у національній валюті	сукупність кредитів, виданих у національній валюті
Ліквідність кредитного портфеля	Високоліквідний портфель	включає переважно короткострокові кредити
	Середньоліквідний портфель	включає переважно середньострокові кредити
	Низьколіквідний портфель	включає переважно довгострокові кредити
	Неліквідний портфель	включає переважно сумнівні та безнадійні позички
Надійність кредитного портфеля	Високонадійний кредитний портфель	складається з кредитів елітним позичальникам, з високоліквідним забезпеченням або під гарантії уряду
	Надійний кредитний портфель	складається з кредитів з забезпеченням або під гарантії
	Ненадійний кредитний портфель	складається з бланкових кредитів, кредитів ненадійним позичальникам тощо

Запропонована класифікація кредитного портфеля дозволяє розглянути це поняття та розробити ефективні заходи щодо його оптимізації та управління.

На формування кредитного портфеля банківської установи одночасно впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори (рис. 1.1).

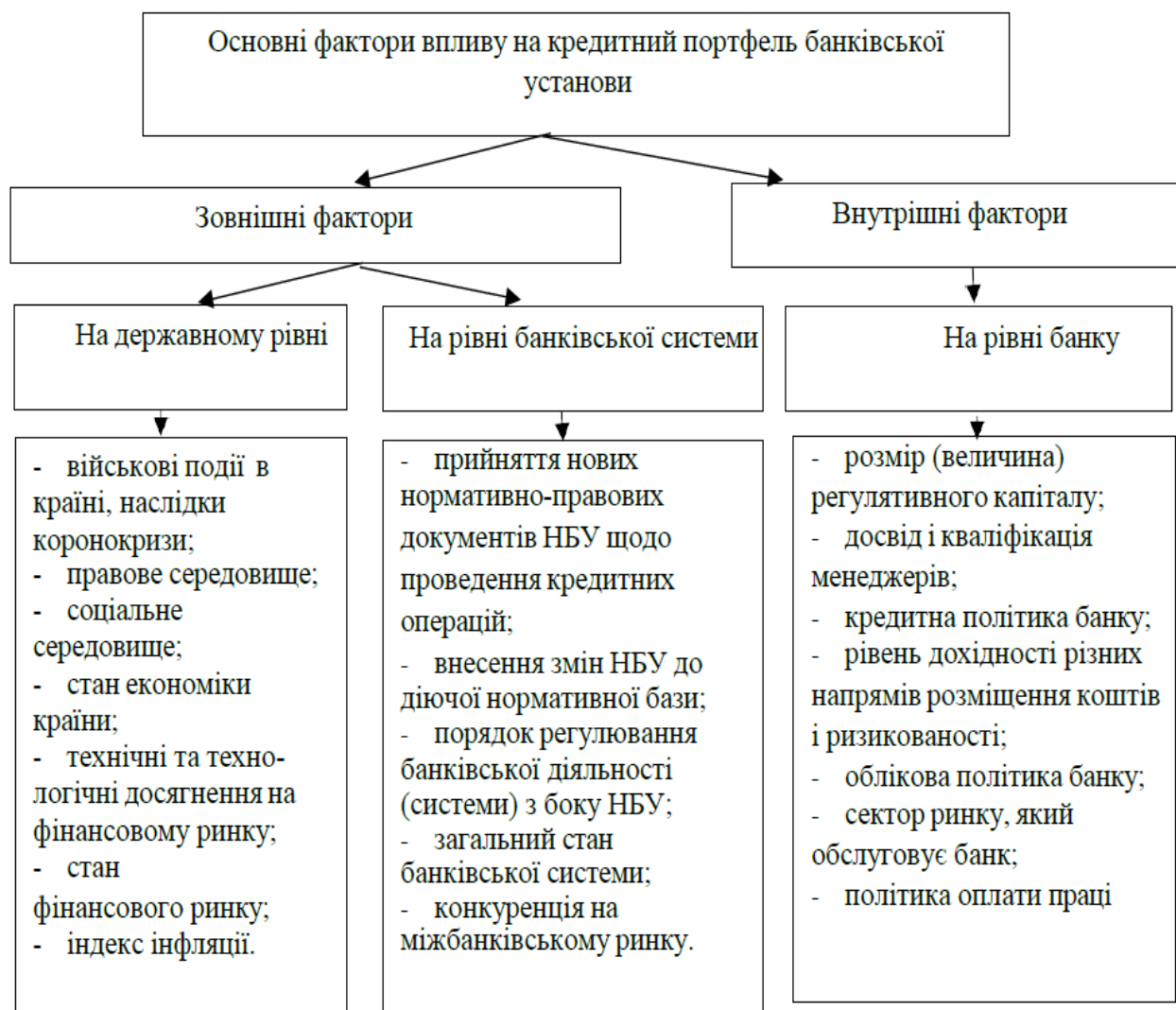

Рис.1.1 Фактори впливу на кредитний портфель банківської установи

Варто зазначити, що зовнішні фактори не залежать від діяльності комерційних банків і їх керівництво не може впливати, але має своєчасно їх враховувати при формуванні кредитної політики банку. Стан економіки країни, зміни на валютному ринку, політика уряду країни впливають на кредитну діяльність комерційних банків як прямо, так і опосередковано через вплив на їх клієнтську базу. На внутрішні фактори може впливати керівництво банку, а тому їх слід своєчасно і постійно враховувати в кредитній діяльності банку [40, 148].

Принципи формування кредитного портфеля комерційного можна поділити на загальні та спеціальні, які представлені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Систематизація принципів формування кредитного портфеля

Критерії систематизації	Принципи	Характеристика
Загальні	законності	Банк має обов'язково дотримуватись законодавчо-нормативних документів які розробляє і впроваджує Національний банк.
	науковості	банк постійно повинен впроваджувати науково-технічні інновації в кредитній діяльності, для того щоб бути конкурентоспроможним, своєчасно враховувати негативний вплив зовнішніх факторів та притримуватися кредитній політиці банку.
	цілісності	цей принцип передбачає поєднання дій в цілісній цільовій програмі яка відповідає кредитній політиці банку, де окремі відділи банку, їх завдання виступають взаємопов'язаними елементами, що наділені своїм місцем та роллю в ході побудови кредитного портфеля.
	плановості	планування сприяє поетапному досягненню поставлених кредитною політикою банку завдань.
	конкретності	потрібно вивчати конкретні параметри, напрями, етапи в побудові кредитного портфеля банківської установи, аналізувати їх ефективність в конкретних обставинах, готувати висновки й пропозиції для практичного застосування.
	дохідності	при формуванні кредитного портфеля необхідно аналізувати й знаходити найбільш прийнятні умови для надання кредитних послуг, які б забезпечили не лише повернення позики, але й максимально можливий дохід при прийнятному рівні ризику для банку.
	ліквідності	передбачає здатність банку у повному обсязі в найкоротші терміни забезпечити себе грошовими коштами у разі непередбачуваних подій.
Спеціальні	мінімізації ризиків	передбачає при здійсненні формування і регулювання кредитного портфеля банківської установи враховувати всі можливі ризики, що можуть негативно відобразитись на його структурі на обсязі
	цілеспрямованості	передбачає втілення в життя поставленої мети щодо управління кредитним портфелем банківської установи, оскільки банки мають бути послідовними у проведенні власної кредитної політики
	ієрархічності	централізоване встановлення лімітів, правил, обмежень тощо та доведення їх для безперечного виконання виконавцями, які несуть відповідальність за виконання кредитної політики банку
	зваженості	дотримання оптимального співвідношення ризиковості та прибутковості при формуванні кредитного портфеля банку

Принципи формування кредитного портфеля в комерційних банках є ключовими правилами, які визначають стратегію управління кредитними ризиками та прибутковістю. Всі комерційні банки дотримуються загальних

принципів при розробці своїх кредитних портфелів.

Спеціальні принципи можуть варіюватися в залежності від стратегії конкретного банку, зокрема його орієнтації на певні сегменти ринку чи категорії клієнтів. Ці індивідуальні особливості відображають специфіку управління банківськими кредитами та загальні цілі установи.

1.3 Механізм формування та реалізації кредитної політики банку

Механізм формування та реалізації кредитної політики в банку – це сукупність елементів і процедур, що забезпечують ефективне управління кредитною діяльністю банку.

Його головна мета – забезпечення стійкості банку, досягнення прибутковості та зниження ризиків.

До основних елементів механізму вважаємо доцільним віднести такі складові:

- «суб'єкт є рушійною силою, яка цілеспрямовано активізує відповідний механізм управління;
- цілі як запрограмовані бажані результати дії відповідного механізму управління;
- сформувати як необхідне організаційне оформлення методичне забезпечення;
- методи як засоби, способи і технології процесів досягнення поставленої мети;
- сукупність видів і джерел ресурсів, що використовуються для досягнення цілей;
- об'єкти» [8, 32].

Акцентуючи увагу на кредитній політиці банку, варто зазначити, що, окрім вищезазначених елементів, пріоритетними є відбір клієнтів та кредитних

інструментів (сегментація ринку), дотримання норм і правил, які регулюють діяльність банку. персонал, який реалізує ці пріоритети на практиці. Першим етапом і елементом формування кредитної політики можна вважати визначення загальної стратегії банку.

Здебільшого стратегічними цілями банки ставлять максимізацію прибутку, динамічний розвиток банку за рахунок збільшення обсягів та асортименту послуг тощо.

Розробка стратегії банку повинна переплітатися з такими категоріями, як:

- «клієнтська база банку;
- витрати і доходи банку;
- ресурсна база банку» [36, 82].

Сформувавши загальну мету діяльності банку, варто виділити ключові можливості та загрози, породжені зовнішнім середовищем, для їх подальшої оцінки та аналізу. Для формування кредитної політики банку важливіше не значення цих факторів, а можливості, які надаються для забезпечення реалізації кредитної політики банку, та загрози, які містяться в окремих елементах цього середовища.

Аналіз зовнішнього середовища банку здійснюється на основі SWOT-аналізу. Використовується для оцінки стратегічної реакції банку на очікувані зміни зовнішнього середовища (успішність діяльності банку з урахуванням можливих загроз і можливостей) за допомогою наявних і запланованих ресурсів. На цьому етапі аналізуються зазначені вище зовнішні джерела інформації та вивчаються фактори впливу. На нашу думку, недоліком існуючих систем аналізу імпакт-факторів є суб'єктивний підхід до оцінки та неможливість адекватної оцінки якісних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Після аналізу на другому етапі здійснюється остаточне визначення цілей кредитної політики банку та варіантів їх досягнення, що є основою для формування кредитної стратегії, під якою слід розуміти детальний набір прийняття рішень щодо забезпечення досягнення цілей кредитної політики

банку з урахуванням впливу зовнішніх факторів, що базується на пропозиції конкурентоспроможних кредитних продуктів, здатності ефективно управляти ресурсами, підтримувати прийнятний рівень ризиків та забезпечувати стабільність банку.

У найширшому розумінні кредитні стратегії банку розрізняють за співвідношенням рівня прибутковості та ризику, на основі чого виділяють три основні типи кредитних стратегій банку, що відповідають тим видам кредитної політики, які ми вже виділили. - консервативний, поміркований і агресивний.

Визначивши стратегічні цілі та окресливши тактичні, кредитний комітет розробляє власну кредитну політику, інструкції та правила, за допомогою яких працівники банку виконують свої обов'язки відповідно до затвердженої кредитної політики.

Усі елементи кредитної політики мають бути відображені у відповідному внутрішньому документі, де також зазначено:

- «стандарти та параметри, на які повинні спиратися працівники банку, які відповідають за різні етапи кредитування;
- обмеження та повноваження директорів, осіб, які приймають стратегічні рішення щодо кредитування;
- можливість для зовнішніх і внутрішніх аудиторів оцінити якість кредитного менеджменту в банку» [22, 190].

Процес формування кредитної політики банку є дуже важливим етапом у забезпеченні його стабільної діяльності. Оскільки кредитування є одним із основних джерел прибутку банку, меморандум про кредитну політику відіграє ключову роль у визначенні правил і підходів, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей банку. Кредитний комітет банку відповідає за розробку кредитної політики, включаючи її стратегію, принципи та процедури кредитування. До складу комітету зазвичай входять керівники, відповідальні за різні аспекти банківської діяльності, такі як ризик-менеджмент, юридичні питання, фінанси тощо. Їхні знання допомагають забезпечити збалансований підхід до управління кредитами. Меморандум є центральним документом, який

визначає стратегічні напрями кредитної діяльності банку, а також методи, які використовуються для управління кредитними ризиками. Це включає визначення категорій позичальників, умови надання кредитів, рівні ризику та методи оцінки кредитоспроможності клієнтів. Одночасно меморандум виступає основою контролю та моніторингу організації кредитного процесу, інструктивним матеріалом для працівників підрозділів, що здійснюють кредитування, інструментом контролю за виконанням вимог кредитних інструкцій для керівників кредитних відділів. одиниць.

На третьому етапі в рамках розробленої кредитної політики банку розробляються основні параметри організації кредитного процесу:

- «визначення повноважень у сфері прийняття рішень щодо надання кредитів;
- розподіл обов'язків щодо передачі прав та надання інформації в рамках бізнес-процесів кредитування;
- встановлення вимог щодо перевірки, оцінки та прийняття рішень за кредитними заявками клієнтів;
- створення стандартів оцінки кредитоспроможності позичальників; формування вимог до інформаційного забезпечення, зокрема, необхідної документації, що супроводжує кожну кредитну заявку, а також документації, що зберігається в кредитній справі (фінансова звітність, договори застави тощо);
- визначення обов'язків працівників банку з детальним визначенням відповідальних за зберігання та перевірку кредитних справ;
- формалізація правил прийняття, оцінки та реалізації кредитної застави;
- деталізація способу встановлення процентних ставок і комісій за кредит, умов повернення кредиту;
- опис стандартів якості, що застосовуються до всіх кредитів; формалізація практики виявлення, аналізу та вирішення ситуацій, пов'язаних з проблемними кредитами тощо» [20, 696].

На наступному етапі формується механізм контролю за реалізацією

кредитної політики банку, який передбачає комплекс дій суб'єктів управління, спрямованих на постійний моніторинг факторів, що впливають на можливість реалізації кредитної політики банку, з метою забезпечення ефективної реалізації кредитної політики банку. своєчасно визначати відхилення фактичних результатів кредитної діяльності від запланованих і приймати оперативні управлінські рішення, що забезпечують досягнення її цілей у певний період часу.

Контроль у банку – це «процес, який постійно здійснюється на всіх рівнях банку, включає принципи та процедури, що виконуються правлінням, керівництвом та персоналом банку, і покликаний сприяти досягненню мети, визначеної банком. стратегія розвитку».

Функції моніторингу реалізації кредитної політики в банку:

- інформаційний (включає збір інформації про суб'єктів контролю);
- регулятивний (прийняття рішень щодо усунення виявлених невідповідностей і відхилень від плану, нормалізації функціонування об'єкта);
- профілактичний;
- комунікативний;
- регулююча (надає уточнення до планів і рішень, що вносяться на основі проведеного контролю) [41, 155].

Органами контролю за кредитною політикою банку є ревізійна комісія, служба внутрішнього аудиту та правління банку. Таким чином, контроль за реалізацією кредитної політики є невід'ємним елементом ефективного управління банком. У кожному банку має бути розроблена система контролю кредитної політики, яка включатиме декілька етапів оцінки ризиків кредитної діяльності, внесення коригувань, надання рекомендацій на основі проведеного аналізу, оптимізацію відносин та обмін інформацією між внутрішнім контролем, зовнішніми та внутрішніми аудиторами.

Варто зазначити, що ця система повинна бути чітко структурованою, мати конкретні цілі, організаційну структуру, засоби та механізми реалізації та досягнення визначених цілей і завдань.

На останньому етапі здійснюється загальна оцінка ефективності розробленої кредитної політики. Варто зазначити, що єдиних критеріїв визначення ефективності кредитної політики банку не існує. Їх склад і оптимальні значення залежать, насамперед, від типу кредитної стратегії, обраної банком, з урахуванням економічної та соціальної ситуації в регіоні діяльності банку або з урахуванням усієї сукупності зовнішніх і внутрішніх ризики, що впливають на його роботу.

Таким чином, можна зробити висновок, що всі етапи формування та реалізації кредитної політики тісно взаємопов'язані і є частиною загального механізму формування та реалізації кредитної політики.

Висновок до 1 розділу

Кредит є важливим інструментом для розвитку економіки, оскільки він дозволяє мобілізувати фінансові ресурси і спрямовувати їх туди, де вони найбільш необхідні.

Кредит сприяє підвищенню обіговості капіталу та ефективнішому використанню ресурсів, забезпечуючи підприємствам можливість залучати додаткові кошти для інвестицій, розширення виробництва та оновлення технологій.

Це, в свою чергу, стимулює економічне зростання, підвищує конкурентоспроможність та створює нові робочі місця.

Підсумовуючи, можна сказати, що виділення трьох пріоритетів серед всіх цілей комерційного банку – мінімізація кредитних ризиків, підтримання необхідного рівня платоспроможності, забезпечення належної прибутковості можна вважати ключовими завданнями кредитної діяльності банку, а також тому основні цілі формування власного кредитного портфеля банку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ ТА КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1 Аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки

У нинішніх умовах стабільна робота банківської системи є критично важливою для підтримки економіки, особливо в умовах воєнного стану та після пандемії COVID-19. Хороше функціонування кредитного ринку дозволяє підприємствам отримувати необхідне фінансування для розвитку, а споживачам – реалізовувати свої потреби.

Ефективна кредитна діяльність банків є суттєвим чинником економічного розвитку країни. Вона не лише сприяє створенню робочих місць та розвитку підприємництва, але й забезпечує стабільність фінансової системи. Щодо організації процесу банківського кредитування, важливо забезпечити доступність кредитів для підприємств та населення, а також відповідність кредитної політики сучасним економічним умовам. Оптимізація кредитного портфеля включає в себе ризик-менеджмент та аналіз кредитоспроможності позичальників, що дозволяє знижувати ризики і підвищувати прибутковість банківських установ [5, 7].

Аналіз динаміки кредитного портфеля комерційних банків за 2019-2023 р. показав нестабільність у обсягах наданих кредитів (Рис. 2.1).

У 2020 році обсяги наданих кредитів скоротилися порівняно із 2019 роком на 72833 млн. грн. У 2021 році обсяги наданих кредитів навпаки зросли на 10,9% порівняно з 2020 роком. Така динаміка свідчить про нарощення потужностей банківськими установами, ураховуючи зменшення їхньої

кількості на фінансовому ринку. Зменшення кредитного портфеля банків у 2020 році пояснюється негативними наслідками коронавірусу, що вплинуло на розвиток економіки країни, а відповідно і на доходи населення.

Варто також зазначити, що за період проведеного аналізу відбулося зменшення частки кредитного портфеля в загальній структурі банківських активів, зокрема, у 2019 році вона складала 69,2 в.п., у 2020 році вона склала на 16,5 в.п. менше, тобто 52,7%, у 2021 році їхня частка скоротилась на 0,81 в.п., а у 2022 році – на 7,83 в.п. За підсумками 2023 року частка скоротилася ще на 9,3 в.п. і дорівнювала 34,8 в.п.

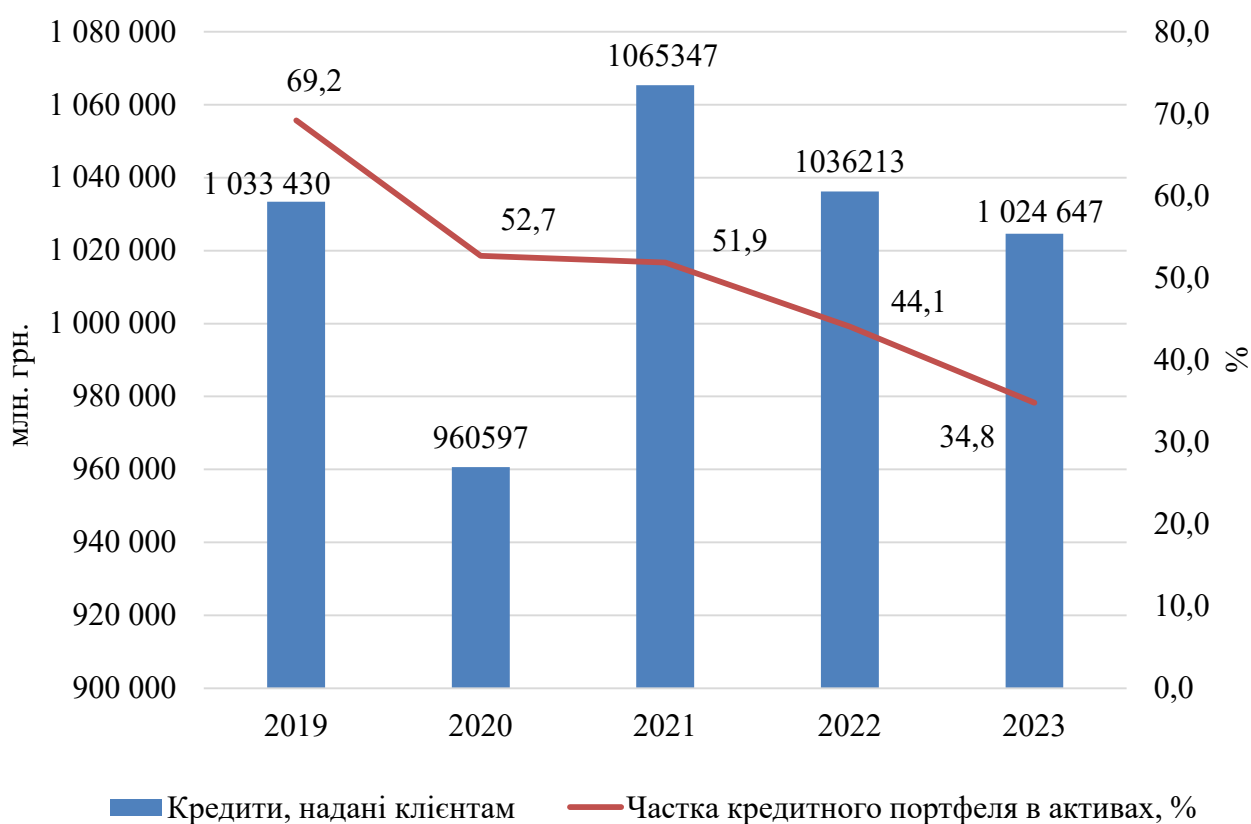

Рис.2.1 Динаміка кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки

Загалом скорочення становило у 2022 році порівняно з 2020 роком 8,64 в.п. Банківська система відіграє важливу роль у перерозподілі фінансових ресурсів, сприяючи розвитку економіки через кредитування. Однак проблема активізації кредитування юридичних осіб є багатоаспектною. Як зазначено, банки стикаються з високими кредитними ризиками, через що вони часто

віддають перевагу операціям з державними цінними паперами, які є більш надійними. Водночас недостатня стабільність банківської системи також є фактором, що стримує активність у сфері кредитування бізнесу [10, 86].

Це питання важливе для розвитку економіки України, адже кредити для бізнесу можуть стимулювати зростання виробництва, створення нових робочих місць та збільшення ВВП. Однак для цього необхідно вдосконалити механізми управління ризиками в банківському секторі та покращити економічну стабільність.

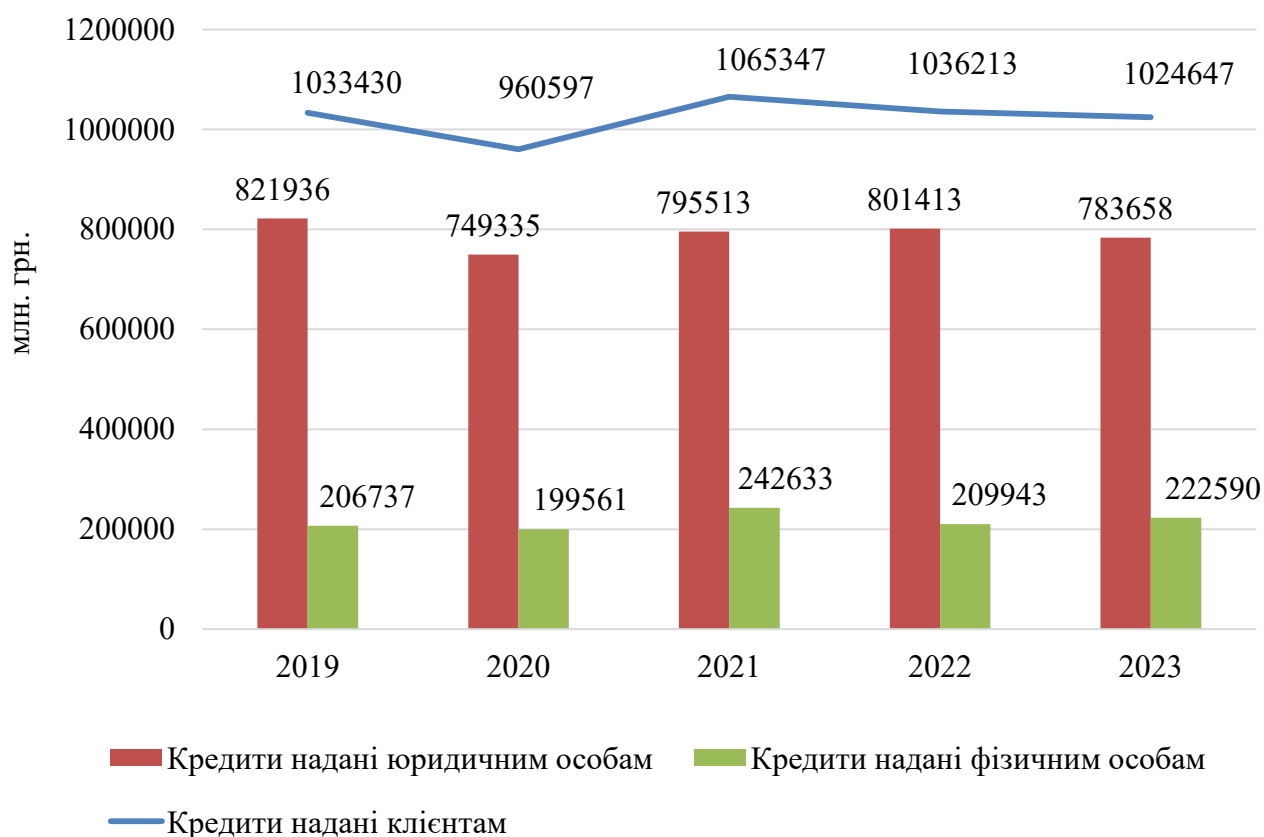

Рис. 2.2 Динаміка показників кредитної діяльності банків України за 2019 - 2023 роки [50]

У 2020 році обсяги кредитування юридичних осіб скоротилися на 72601 млн. грн. і склали 749335 млн. грн. (2019 рік – 821936 млн. грн.). За підсумками 2021 року кредитування юридичних осіб навпаки зросло на 46178 млн. грн. і сума виросла до 795513 млн. грн.

У 2022 році обсяг кредитування юридичних осіб зріс на 5900 млн. грн.,

незважаючи на повномасштабну війну в країні, проте за результатом 2023 року знову такі обсяги впали на 17755 млн. грн. і склали на кінець року 783658 млн. грн.

Щодо кредитування фізичних осіб то протягом 2019-2023 років ми можемо спостерігати тенденцію щодо зростання. Так, за 2020 рік загальна сума кредитування фізичних осіб скоротилася на 7176 млн. грн. порівняно із 2019 роком (206737 млн. грн.) і склала 199561 млн. грн. За підсумками 2021 року сума кредитів наданих фізичним особам виросла на 43072 млн. грн. і склала 242633 млн. грн.

У 2022 році сума кредитів знову скоротилася на 32690 млн. грн., а за підсумками 2023 року знову кредити виросли на 12647 млн. грн. і склали на кінець року 222590 млн. грн.

Відновлення кредитної активності банків в Україні значною мірою залежить від кількох ключових чинників. Пожвавлення ділової активності клієнтів свідчить про те, що підприємства починають відчувати певну стабільність і готові розширювати свою діяльність, звертаючись за кредитними ресурсами. Також важливу роль відіграють нові банківські програми кредитування, які пропонують гнучкі умови для різних категорій клієнтів.

Значний вплив на кредитну активність мають державні програми стимулювання. Програма «5-7-9%» для підприємців справді стала однією з найбільш успішних. Вона спрямована на підтримку малого та середнього бізнесу через доступні кредити, що дозволяє підприємцям отримувати фінансування на розвиток під вигідні відсотки.

Програма «Доступна іпотека 7%», яка мала на меті зробити житло доступнішим для українців, натомість, впроваджувалась більш повільно. Це може бути пов'язано з обмеженою пропозицією доступного житла, особливостями кредитної політики банків та певними труднощами в процесі оформлення іпотеки [21, 92].

Здійснимо аналіз структури кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки в розрізі суб'єктів кредитування (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Структура кредитного портфеля банків України за 2019-2023 роки
в розрізі суб'єктів кредитування [50]

%

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/2022	2023/2019
Кредити надані клієнтам	100	100	100	100	100	-	-
кредити, що надані органам державної влади	0,5	1,21	2,53	2,39	1,8	-0,59	1,3
кредити, що надані суб'єктам господарювання	79,5	78,01	74,67	77,34	76,5	-0,84	-3
кредити, що надані фізичним особам	20,0	20,77	22,78	20,26	21,7	1,44	1,7
кредити, надані небанківським фінансовим установам	0,003	0,01	0,02	0,003	0,005	0,002	0,002

У кредитному портфелі банків України за 2019-2023 роки перевищують кредити суб'єктів господарювання, так у 2019 році їх питома вага склала 79,5%, у 2020 році – 78,01%, у 2021 році – 74,67%, у 2022 році 77,34% і у 2023 році – 76,5%. Загалом частка скоротилася за останній рік на 0,84% і за всі 5 років на 3,0%.

Частка кредитів наданих населенню у 2019 році склала 20,0%, у 2020 році – 20,77%, у 2021 році – 22,8%, у 2022 році зменшилася і становила 20,26% і у 2013 році – 21,7%. За останній рік їхня частка зросла на 1,44%, а за 5 років частка виросла на 1,7%.

Кредити, що надавалися органам державної влади зростали з 2019 по 2021 рік з 0,5% до рівня у 2,53%, а у 2022 році та 2023 їхня частка відповідно дорівнювала 2,39% та 1,18%. Загалом їхня частка за останній рік скоротилася на 0,59%, а за всі 5 років зросла на 1,3%.

Кредити, що надавалися небанківським фінансовим установам зростали з 2019 по 2021 рік з 0,003% до рівня у 0,02%, а у 2022 році та 2023 їхня частка відповідно дорівнювала 0,003% та 0,005%.

Одним із найважливіших показників оцінки ефективності кредитної діяльності банків є визначення якості кредитних операцій, тому у фокусі уваги залишається належна оцінка банками ризиків.

Одним із основних індикаторів кредитного ризику є частка непрацюючих кредитів банківських установ.

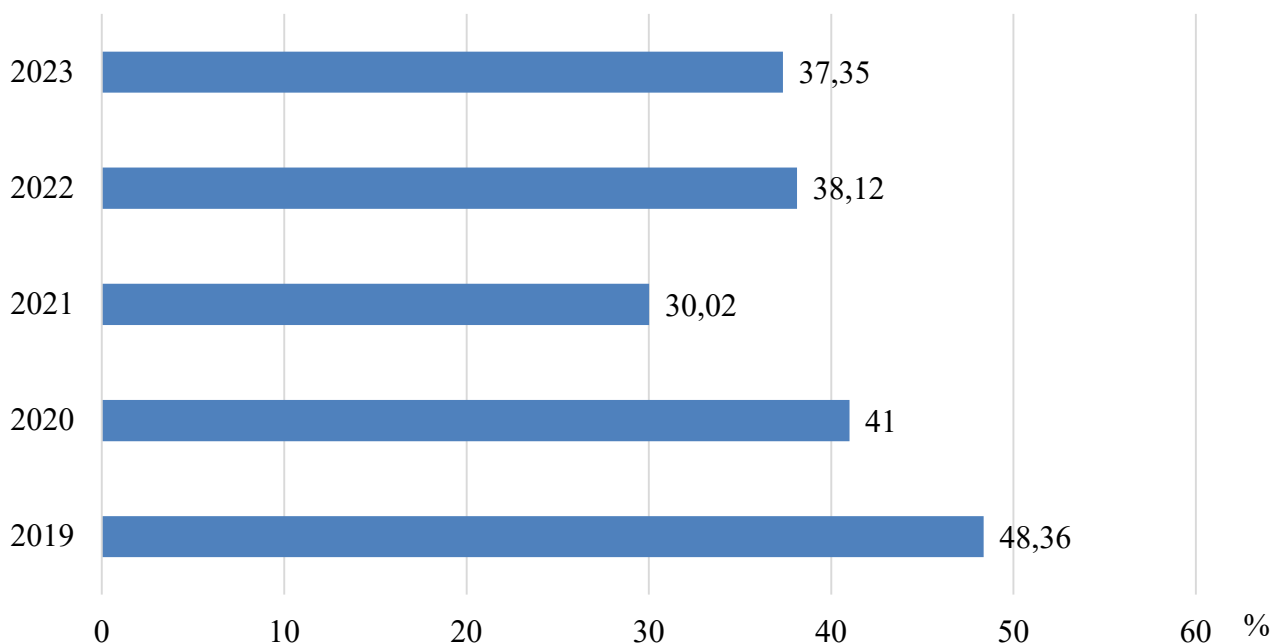

Рис. 2.3 Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків України у 2019-2023 роках, % [50]

Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі вітчизняних банківських установ скоротилася із 48,36% у 2019 році до 37,35% за підсумками 2023 року.

Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну у 2022 році порушило тенденцію поступового зниження частки проблемних кредитів українських банків, яка спостерігалася з 2020 року. У січні-лютому 2022 року рівень проблемних кредитів у вітчизняної банківської системи знизився з 27,2% до 26,7%. Завдяки регуляторному послабленню центробанком цих сторін в частині оцінки кредитного ризику в березні-травні 2022 року частка непрацюючих кредитів залишилася майже незмінною. Проте глибока економічна криза, викликана війною, тягне за собою погіршення якості кредитного портфеля банківських установ. З 1 січня 2021 року до 1 березня

2022 року саме державні банки України найбільше скоротили обсяги непрацюючих кредитів, оскільки на них припало майже дві третини від загального скорочення в банківському секторі. За цей період частка непрацюючих кредитів у державних банках України знизилася з 57% до 46%. Поки що в цих банках зосереджено близько 80% непрацюючих кредитів банківського сектора (близько 60% належить ПриватБанку).

Висока частка непрацюючих кредитів до початку російського вторгнення пояснюється, перш за все, тим, що це результат кредитної експансії минулих років, коли стандарти оцінки платоспроможності позичальників були низькими, а по-друге, недостатньо захищені права кредиторів. Ще одна важлива причина – практика кредитування пов'язаних осіб, які перестали виплачувати кредити під час кризи. Війна призвела до значного погіршення платоспроможності позичальників, що означає зростання втрат від кредитного ризику та частки непрацюючих кредитів. Запорукою подальшої стабільності вітчизняних банків є своєчасна оцінка банком кредитного ризику та, за необхідності, зважена реструктуризація. Робота банків щодо зменшення частки проблемних кредитів, які виникнуть під час війни, буде особливо активною і складною після її закінчення. Зокрема, вітчизняним банківським установам доведеться оновити стратегії скорочення непрацюючих кредитів після припинення або скасування воєнного стану. Оновлення планів щодо скорочення проблемних кредитів особливо стосуватиметься державних банків, затверджених Радою з фінансової стабільності, оскільки це є необхідною передумовою для підвищення їх інвестиційної привабливості в майбутньому [45, 113].

Станом на 1 березня 2022 року частка проблемних кредитів вітчизняних банків зменшилася до 26,6% проти 29,5% на 1 лютого 2022 року. Обсяг проблемних кредитів банківських установ у лютому 2022 року зменшився на 46,3 млрд. грн., в першу чергу це пов'язано з виходом з ринку банків з російським капіталом (ПАТ «Промінвестбанк» та АТ «Міжнародний резервний банк»).

Після повномасштабного вторгнення Росії в період з лютого по липень

2022 року обсяги кредитування банківськими установами сповільнилися, а обсяги резервів банків під кредитні операції та обсяги непрацюючих кредитів, навпаки, почали рости. Необхідно відзначити зростання співвідношення резервів під активні операції до кредитного портфеля вітчизняних банків, а саме в лютому 2022 року вони становили 25,3%, а в червні 2022 року вже зросли до 30%. Також зросла частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі українських банків – з 28,4% станом на лютий 2022 року до 32,2% станом на червень 2022 року.

На час дії воєнного стану банківські установи України мають активізувати кредитну діяльність, щоб суб'єкти господарювання могли відновити, модернізувати та адаптувати виробництво до нових умов розвитку економіки країни. У цих складних умовах уряд і Національний банк України докладають максимум зусиль для стимулювання банківських установ до кредитування економіки країни. З перших днів війни центральний банк розширив рамки пільгових державних програм кредитування, полегшив доступ суб'єктів господарювання до дешевих кредитів, а банки отримують своєчасне рефінансування [6, 36].

Уряд розробив та впровадив додаткові фінансові інструменти, які дозволять банківським установам надавати кредити в рамках державних програм навіть за відсутності чи відсутності застави, завдяки тому, що експортно-кредитне агентство страхуватиме кредити підприємців-експортерів, що полегшить їм доступ до дешевих кредитів. Також уряд і центробанк роблять усе, щоб стимулювати вітчизняні банки активніше використовувати вільні кошти для розширення державних програм кредитування.

Наприклад, під час війни були внесені зміни в програму «Доступні кредити 5-7-9%», а саме будь-який бізнес під час війни і протягом місяця після її закінчення зможе отримати кредит під 0%, а після цього кредитна ставка становитиме 5%. Також збільшено максимальну суму кредиту за цією програмою до 60 млн. грн. Нацбанк постійно намагається підтримувати ліквідність вітчизняних банківських установ шляхом проведення тендерів

рефінансування.

Важливо також проаналізувати під які відсоткові ставки надавалися кредити нашим комерційним банкам під різні види кредитування.

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки українського індексу міжбанківських ставок за кредитами
% річних

Показник	Роки					Відхилення (+;-)	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023/2022	2023/2019
Облікова ставка НБУ	13,5	6,0	9,0	25,0	15,0	-10	1,5
Середньозважена ставка за всіма інструментами	18,35	7,89	7,67	9,80	10,4	0,6	-7,95
Кредити, надані шляхом проведення тендера	17,50	6,85	7,49	22,22	20,0	-2,22	2,5
Кредити овернайт	19,71	10,82	8,43	16,04	21,0	4,96	1,29

Аналізуючи процентні ставки за 2019-2023 роки можна відмітити, що облікова ставка з 2019 року скорочувалась і у 2021 році дорівнювала 9,0% (2019 рік – 13,5%). Проте, за 2022 рік вона виросла до рівня у 25,0%. За 2023 рік вона скоротилася до рівня у 15,0%. За останній рік облікова ставка зменшилася на 10,0%, а за досліджувані нами 5 років навпаки виросла на 1,5%.

Середньозважена ставка також зменшувалась до 2021 року з 18,35% у 2019 році до 7,67%, а у 2022 році відбулось її зростання до рівня у 9,80%. За підсумками 2023 року дана відсоткова ставка складала 10,4%.

Процентна ставка за кредитами, наданими шляхом проведення тендера скоротилась з 17,5% у 2019 році до 7,49% у 2022 році відбулось суттєве її зростання до рівня у 22,22%, а у 2023 році вона склала 20,0%.

Щодо процентної ставки за кредитами овернайт, то вона зросла з 19,71% у 2019 році до рівня 21,0% у 2023 році. За останній рік відсоткова ставка виросла на 4,96% (2022 рік – 16,04%).

В умовах воєнного стану вітчизняним банківським установам необхідно постійно вдосконалювати свою кредитну політику для запобігання появи непрацюючих кредитів шляхом застосування жорстких умов надання кредитів. НБУ постійно розробляє та впроваджує нові інструменти фінансування банків, які допоможуть їм задовольнити попит суб'єктів господарювання на гривневі кошти та продовжувати належним чином виконувати одну зі своїх основних функцій – інвестиційну та підтримку вітчизняної економіки.

2.2 Аналіз управління кредитним портфелем АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки

Станом на 31 грудня 2023 року Ощадбанк є універсальним системно важливим банком України.

Банк є достатньо капіталізованим, забезпечує прибуткову діяльність і дотримується вимог НБУ. Ощадбанк стабільно утримує другу позицію на ринку за чистими активами, коштами клієнтів та власним капіталом, при цьому за депозитним портфелем фізичних осіб займає I місце з часткою ринку 22 %.

Ощадбанк має збалансовану структуру активів, забезпечує достатній рівень ліквідності для виконання всіх зобов'язань та здійснює ефективне управління балансом з урахуванням притаманних економіці країни ризиків.

Станом на 01.01.2024 активи Ощадбанку становили 346,5 млрд. грн. та протягом 2023 року зросли на 77,3 млрд. грн., або на 29%.

У звітному 2023 році Ощадбанк зберіг прибуткову діяльність і отримав рекордний прибуток у сумі 5 976,5 млн. грн. збільшивши порівняно з минулим роком даний показник на 5 338,1 млн. грн. У цілому чистий процентний дохід Ощадбанку зріс порівняно з 2022 роком на 25% – до 18,7 млрд. грн., насамперед за рахунок зростання обсягу коштів на рахунках клієнтів, що дозволило збільшити чистий кредитно-інвестиційний портфель. Обсяг чистого

комісійного доходу на кінець звітного 2023 року становить 6,6 млрд. грн. та порівняно з попереднім роком зріс на 0,7 млрд. грн., або на 12%.

Таблиця 2.3

Аналіз складу кредитів, наданих клієнтам АТ «Державний ощадний банк України» за 2019-2023 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2022	2023/ 2019
Кредити, надані юридичним особам	5760396	54311100	61133593	71744851	74148511	2403660	16544545
Кредити, надані фізичним особам	7564378	8914977	13620493	11474646	14960508	3485862	7396130
Всього кредитів клієнтів	65168344	63226077	74754086	83215595	89109019	5893424	23940675

Аналізуючи кредитний портфель АТ «Державний ощадний банк України» можна дійти висновку, що в 2023 році його величина була найбільшою і складала 89109019 тис. грн, а найменша величина у 2020 році, а саме 63226077 тис. грн. Загалом кредитування зростало з 2020 року по 2023 рік. За останній рік сума наданих кредитів виросла на 5893424 тис. грн., а за період 2019-2023 років виросла на 23940675 тис. грн.

Обсяги кредитування юридичних осіб за 2019-2020 роки скоротилися, проте протягом 2021-2023 років відбувалося тільки зростання. Так, за останній рік кредити надані юридичним особам виросли на 2403660 тис. грн., а за всі аналізовані нами 5 років – на 16544545 тис. грн. і дорівнювали 74148511 тис. грн. (2019 рік – 5760396 тис. грн.).

Щодо кредитування фізичних осіб, то по динаміці за 2019-2023 роки тільки за підсумками 2021 року порівняно із іншими роками відбулося скорочення кредитування, по решту роках був тільки ріст обсягів. За останній рік сума кредитів наданих фізичним особам виросла на 3485862 тис. грн., а за

всі 5 років сума виросла на 7396130 тис. грн.

Здійснено аналіз структури кредитного портфеля АТ «Державний ощадний банк України» у 2019-2023 рр.

Таблиця 2.4

Аналіз структури наданих клієнтам АТ «Державний ощадний банк України»
за 2019-2023 роки [49]

%

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2022	2023/ 2019
Кредити, надані юридичним особам	88,4	85,90	81,78	86,22	83,2	-3,02	-5,2
Кредити, надані фізичним особам	11,6	14,10	18,22	13,79	16,8	3,02	5,2
Всього кредитів клієнтів	100	100	100	100	100	-	-

Структура кредитного портфеля банку у 2019-2023 рр. не зазнала суттєвих змін.

Як і раніше, в кредитному портфелі банківської установи перевищують кредити саме юридичних осіб, а саме у 2019 році їх частка склала – 88,4%, у 2020 році – 85,90 %, у 2021 році – 81,78%, у 2022 році – 86,22% і у 2023 році – 83,2%. Кредитна політика даного банку направлена переважно на роботу з юридичними особами.

Частки кредитів наданих фізичним особам протягом аналізованого періоду змінюються рівномірно та зростають до 2021 року, а саме: у 2019 році склала 11,6%, у 2020 році – 14,10 %. у 2021 році – 18,22%. Проте, у 2022 році вона скоротилася на 4,43% і дорівнювала 13,79%. А у 2023 році частка виросла

на 3,2% і дорівнювала 16,8%.

Також варто проаналізувати кредити, надані фізичним особам за 2019-2023 роки у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз кредитів, наданих фізичним особам АТ «Ощадбанк»
за 2019-2023 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2022	2023/ 2019
Платіжні картки	4100037	4399749	5296263	5558342	4821323	-737019	721286
Іпотечні кредити	1803507	2105011	3176327	3683923	7036575	3352652	5233068
Споживчі кредити	1556912	1665378	1352753	1344085	1322058	-22027	-234854
Автокредити	2287008	2810990	4797608	4209385	4765739	556354	2478731
Інші споживчі кредити	1134525	1399976	2020911	1534970	1577448	42478	442923
Резерв під очікувані кредитні збитки	(3317611)	(3466127)	(3023369)	(4856059)	(4562635)	293424	-1245024
Загальна сума кредитів фізичним особам	7564378	8914977	13620493	11474646	14960508	3485862	7396130

Аналізуючи кредити, що надавалися фізичним особам, можна побачити, за підсумками 2023 року обсяги кредитування зросли на 3485862 тис. грн. порівняно з 2022 роком і склали на кінець 2023 року 14960508 тис. грн. За 5 років сума виросла на 7396130 тис. грн.

Так, кредити платіжними картками впали на 737019 тис. грн. за останній рік, проте якщо аналізувати в динаміці за 5 років, то їхня сума виросла на 721286 тис. грн. і дорівнювали на кінець періоду 4821323 тис. грн.

Іпотечні кредити в динаміці виросли за всі аналізовані нами 5 років; за останній рік на 3352652 тис. грн. і за весь період на 5233068 тис. грн. та склали

на кінець 2023 року 7036575 тис. грн.

Сума споживчого кредитування навпаки скорочувалася за 2019-2023 роки: за останній рік сума впала на 22027 тис. грн. і за всі 5 років на 234854 тис. грн. Загальна сума виданих споживчих кредитів на кінець 2023 року склала 1322058 тис. грн. (2019 рік – 1556912 тис. грн.).

Сума виданих автокредитів виросла за останній рік на 556354 тис. грн. і склала 4765739 тис. грн. (2022 рік – 4209385 тис. грн.). А за останні 5 років виросла на 2478731 тис. грн.

Проаналізуємо структуру кредитів, наданих фізичним особам за 2019-2023 роки.

Таблиця 2.6

Аналіз структури кредитів, наданих фізичним особам АТ «Ощадбанк»
за 2019-2023 роки [49]

%

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2022	2023/ 2019
Платіжні картки	54,2	49,35	38,88	48,44	32,2	-16,24	-22,0
Іпотечні кредити	23,8	22,86	23,32	32,10	47,0	14,9	23,2
Споживчі кредити	20,6	19,43	9,93	11,71	8,8	-2,91	-11,8
Автокредити	30,2	31,53	35,22	36,68	31,9	-4,78	1,7
Інші споживчі кредити	15,0	15,70	14,84	13,38	10,5	-2,88	-4,5
Резерв під очікувані кредитні збитки	-43,9	-38,88	-22,20	-42,32	-30,5	11,82	13,4
Загальна сума кредитів фізичним особам	100	100	100	100	100	-	-

Якщо аналізувати структуру наданих кредитів фізичним особам, то лідером 4 аналізованих нами роки є кредити з використанням платіжних карток: 2019 рік – 54,2%, 2020 рік – 49,35%, 2021 рік – 38,88%, 2022 рік –

48,44%. Щодо 2023 року, то тут найбільша частка припала на іпотечні кредити в розмірі 32,2%. Загалом за 2019-2023 роки обсяги наданих кредитів з використанням платіжних карток впали на 22,0%, а за останній 2023 рік він скоротився на 16,24%.

З 2019 по 2022 рік друге місце займали автокредити: 2019 рік – 30,2%, 2020 рік – 31,53%, 2021 рік – 35,22%, 2022 рік – 36,68%. І за 2023 рік 2 місце по частці зайняли платіжні картки – 32,2%.

І третє місце посіли іпотечні кредити: 2019 рік – 23,8%, 2020 рік – 22,86%, 2021 рік – 23,32%, 2022 рік – 32,10%. За підсумками 2023 року 3 місце по частці посіли автокредити – 31,9%.

Найменша частка за 2019-2020 роки була у інших споживчих кредитах: 2019 рік – 15,0%. 2020 рік – 15,7%, а за 2021-2023 роки у споживчих кредитах відповідно 9,93%, 11,71% та 8,8%.

Якщо розглядати, які саме кредитні продукти пропонує АТ «Ощадбанк» своїм клієнтам, то він пропонує 4 групи кредитів, а саме:

1. Кредити на житло: нерухомість на вторинному ринку (від 19,05% до 19,4%); доступна іпотека 7% (призупинено); програма «Оселя» (8,75%); кредит під іпотеку (від 19,7%); перекредитування (від 18,75% до 19,75%).

2. Кредити на авто: кредит на нове авто «Ощад драйв» (від 0,01% до 14,49%); кредит на електромобілі «Моя енергія» (від 0,01% до 12%); кредит на авто з пробігом (від 56% річних); кредит на КАСКО (19,99%).

3. Грошові кредити: кеш кредит (від 21% до 56% річних); кредит розстрочка (0,001%); моя енергонезалежність (від 0%).

4. Спеціальні програми: кредит під депозит (UIRD + 8% річних); реструктуризація кредитів; реструктуризація карткових кредитів.

Навіть станом на сьогодні, банк активно пропонує своїх клієнтам різні альтернативні варіанти кредитування, тому що сьогодні як ніколи, в період війни та розрухи, потрібно і населенню підтримувати економіку та банківські установи. Проаналізуємо також структуру позичальників за секторами економіки акціонерного товариства «Ощадбанк» за 2019-2023 роки.

Таблиця 2.7

Аналіз структури позичальників за секторами економіки
АТ «Державний ощадний банк України» за 2019-2023 роки [49]

тис. грн.

Кредит	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/ 2019	2023/ 2022
Енергетика	39254829	20518538	18884112	20627849	20363179	-18891650	-264670
Фізичні особи	10881989	12381104	16643862	16330705	19523143	8641154	3192438
Сільське господарство	3589413	3562085	5333641	14227669	16048310	12458897	1820641
Нафтогазова та хімічна промисловість	16410402	7059939	7159735	12180124	12109593	-4300809	-70531
Будівництво та нерухомість	19369732	11249544	11129869	9798994	9731222	-9638510	-67772
Торгівля	6568620	5595614	5395506	9669016	10477791	3909171	808775
Виробництво та переробка харчових продуктів та напоїв	15815768	14940283	5159163	6679837	7202695	-8613073	522858
Будівництво та ремонт доріг	624248	2911154	5279505	6100301	5427202	4802954	-673099
Гірничодобувна та металургійна промисловість	3781515	4488383	3803019	4892472	5422494	1640979	530022
Органи місцевого самоврядування	1578192	3108068	5557726	3994378	1634529	56337	-2359849
Транспорт	887547	133182	1418403	1138665	783388	-104159	-355277
Виробництво промислових та товарів народного споживання	1177050	1056046	836515	1064339	1358245	181195	293906
Послуги	355912	459015	458619	895916	1131581	775669	235665
Машинобудування	2136894	1573212	141605	171083	398197	-1738697	227114
Фінансові послуги	34211	18364	10220	66522	1771265	1737054	1704743
Видавнича діяльність	25085	26099	30228	41631	48814	23729	7183
Медіа та зв'язок	126244	96256	8488	15025	16113	-110131	1088
Інші	30733	69697	135397	224387	355310	324577	130923
Всього	122648384	89246583	87385613	108118913	113803074	-8845310	5684161
Резерв	(57480040)	(26020506)	(12631527)	(24903318)	(24694055)	82174095	49597373

Аналізуючи кредити надані по групах позичальників варто відмітити лідерів наступних галузей економіки: енергетика, нафтогазова та хімічна промисловість, будівництво та нерухомість, виробництво та переробка

харчових продуктів та напоїв.

Отже, по сфері енергетики обсяги наданих кредитів впали на 18891650 тис. грн. за 2019-2023 роки, а по нафтогазовій та хімічній промисловості на 4300809 тис. грн. Кредити для сфер будівництва та нерухомості також зменшилися на 9638510 тис. грн. і також скоротилися на 8613073 тис. грн. кредити для сфери виробництво та переробка харчових продуктів. Розглядаючи 2022-2023 роки бачимо, що в тій самій енергетиці відбулося скорочення кредитування на 264670 тис. грн., по нафтогазовій та хімічній промисловості – на 70531 тис. грн., щодо галузі виробництва та переробки харчових продуктів та напоїв – то тут відбулося зростання кредитування на 522858 тис. грн.

Незважаючи на надважку ситуацію в нашій країні, всі сфери економіки намагаються забезпечувати робочими місцями населення, надавати послуги, створювати свою продукцію, тим самим давати можливість заробляти населенню кошти та сплачувати податки.

2.3 Аналіз чинників впливу на кредитну діяльність та кредитні ризики АТ «Ощадбанк»

У сучасних умовах російсько-української війни важливо, щоб АТ «Ощадбанк» проводив аналіз свого макро- та мезооточення для визначення своїх позицій на фінансовому ринку. Політичні фактори, такі як геополітична ситуація та рішення уряду, можуть впливати на діяльність банку. Економічні фактори, такі як курс валют, інфляція та економічний розвиток країни, також важливі для оцінки ситуації. Демографічні, природні та соціально-культурні фактори також можуть впливати на діяльність банку. Важливо аналізувати ці фактори для прийняття стратегічних рішень та забезпечення стабільності та успішності банку на ринку [49].

Основні чинники цих компонент подані у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Основні чинники макрооточення АТ «Ощадбанк», які впливають на його діяльність в умовах російсько-української війни

Компоненти	Найважливіші чинники впливу на банк
Демографічна	Чисельність населення. Розміщення населення на території країни (регіону). Міграційні тенденції. Вікова структура. Етнічна та релігійна структура населення. Народжуваність. Смертність населення
Економічна	Купівельна спроможність населення. Рівень інфляції. Фінансово-кредитна політика в країні. Загальногосподарська кон'юнктура. Система оподаткування. Зміни в структурі споживання громадян. Еластичність попиту. Динаміка золотовалютних резервів, Інвестиційна привабливість економіки. Стан і структура внутрішньої і зовнішньої заборгованості. Динаміку валютного курсу
Природна	Рівень забруднення навколишнього середовища. Рівень впливу державних органів на інтенсивність ресурсоспоживання
Технологічна	Темпи технологічних змін, інноваційний потенціал банківської системи
Політико-правова	Державна економічна політика. Наслідки впливу зовнішньополітичних акцій на розвиток банківського ринку. Стан законодавства, яке регулює діяльність банків. Мінімальна величина статутного фонду банку. Участь у фондах гарантування вкладів
Соціально-культурна	Особливості пануючих у суспільстві традицій і вірувань. Рівень освіти. Ставлення людей до праці. Диференціація населення

Проведення аналізу макрооточення АТ «Ощадбанк» є важливим кроком для визначення можливостей та загроз, які можуть впливати на діяльність банку. Демографічні фактори, такі як зміни в населенні та структурі населення, можуть впливати на попит на банківські послуги. Економічні фактори, такі як рівень безробіття, інфляція та економічний розвиток, також важливі для оцінки ситуації. Природні фактори, технологічний прогрес, політично-правове середовище та соціально-культурні тенденції також можуть мати велике значення для банку. Аналіз цих компонентів допоможе банку прийняти стратегічні рішення та адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі.

Найбільш негативний вплив на діяльність АТ «Ощадбанк» чинять міграційні процеси, коливання курсу валют, загрози штучного інтелекту та політичні колізії. Ці фактори дійсно можуть становити виклики для банку. Проте важливо підкреслити, що в умовах середовища, яке постійно змінюється

важливо бути гнучким та адаптивним. Банк може розглядати можливості для розвитку нових продуктів та послуг, вдосконалення систем управління ризиками та залучення нових клієнтів. Важливо проводити постійний моніторинг ситуації та реагувати на зміни швидко та ефективно.

Аналіз мезооточення банку, який базується на вивченні відносин з клієнтами, конкурентами, посередниками та контактними аудиторіями, є важливим для визначення стратегії та конкурентоспроможності банку.

Взаємодія з клієнтами може впливати на їх задоволеність та лояльність, що в свою чергу впливає на фінансові показники банку. Взаємодія з конкурентами допомагає розуміти ринкове середовище та реагувати на їх дії. Взаємодія з посередниками та контактними аудиторіями може впливати на розповсюдження продуктів та послуг банку. Важливо аналізувати ці відносини для побудови ефективної стратегії та забезпечення успішності на ринку [49].

Перелік основних чинників мезооточення наведений у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Основні чинники мезооточення АТ «Ощадбанк», які в сучасних умовах впливають на його діяльність

Компоненти	Найважливіші чинники впливу
Конкуренти	Банки-конкуренти, які реалізують аналогічні продукти на тому ж ринку. Вхідні бар'єри банківського ринку. Потенційні конкуренти. Темпи зростання ринку банківських продуктів і послуг. Ступінь концентрації ринку банківських продуктів і послуг. Частка операційних витрат у сукупних витратах. Диференціація банківських продуктів і послуг
Клієнти	Географічне розміщення. Демографічні характеристики (вік, освіта, сфера діяльності тощо). Рівень розвитку, характер і культура відносин банку з наявними і потенційними клієнтами, асортимент послуг і гнучкість цінової політики
Посередники	Відносини організаціями, що надають маркетингові послуги. Співпраця по страхуванню банківських операцій. Посередники по операціях з цінними паперами
Контактні аудиторії	Популярність у засобах масової інформації, співпраця із державними установами, розвиток зв'язків із громадськістю, іншими фінансовими організаціями

Більш сприятливим для банку є мезооточення, в якому можливий негативний вплив можуть справляти тільки небанківські фінансові установи,

що конкурують із банками, проте здебільшого не мають таких фінансових ресурсів, а також російські медіа з провокаціями, спрямованими на розбалансування банківської системи України.

Важливо враховувати ці чинники при розробці стратегії та кредитної політики.

Для того, щоб визначити чи сильний вплив мають дані фактори і чи банк справляється з впливом даних чинників у своїй діяльності проаналізуємо фактичні значення нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки, які вимагає розраховувати і контролює центральний банк нашої країни (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Аналіз динаміки нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк»
за 2019-2023 роки

Показники	Нормативне значення	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
							2023/ 2019	2023/ 2022
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	не більше 25%	23,72	21,60	20,35	27,46	9,79	-13,93	-17,67
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	362,52	318,56	156,57	102,37	80,07	-282,45	-22,3
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	не більше 25%	0,49	0,56	0,40	0,36	0,26	-0,23	-0,1

Проаналізувавши розраховані банком значення нормативів кредитного ризику за 2019-2023 роки, можна зробити висновок, що протягом

досліджуваних нами 2019-2023 років майже всі значення нормативів кредитного ризику (за винятком нормативу Н7) були в межах необхідних допустимих норм, що підтверджує досить високу якість кредитного портфеля досліджуваного комерційного банку.

На рисунку 2.4 наочно зображені динамічні коливання щодо дотримання нормативів кредитного ризику АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки.

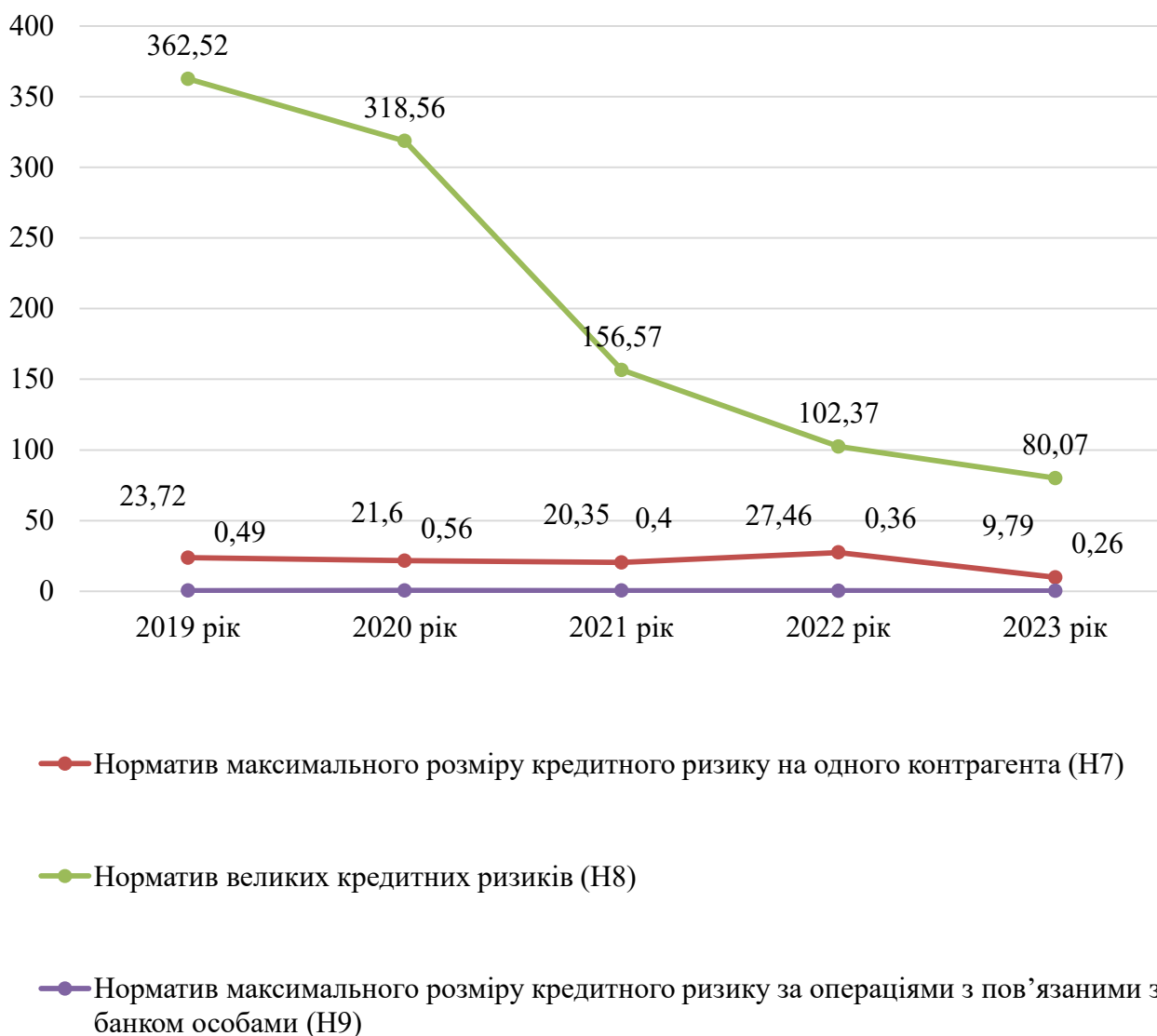

Рис. 2.4 Дотримання банком нормативів кредитного ризику, %

У таблиці 2.11 проаналізуємо, як саме вибрана банківською установою кредитна політика і дотримання нею нормативів кредитного ризику вплинули в кінцевому результаті на показники прибутковості нашого банку в динаміці.

Таблиця 2.11

Аналіз показників прибутковості АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+;-)	
						2023/2019	2023/2022
Чистий прибуток/ (збиток) за період	255074	2776323	1054217	638342	5976482	5721408	5338140
Рентабельність активів, %	0,10	1,19	0,45	0,24	1,72	1,62	1,48
Рентабельність акціонерного капіталу, %	0,51	5,58	2,12	1,28	12,02	11,51	10,74
Рентабельність балансового капіталу, %	1,30	12,66	4,82	2,88	20,81	19,51	17,93

Аналізуючи абсолютний розмір чистого прибутку та основні показники прибутковості банківської установи, ми можемо відмітити, що у 2023 році в банку був такий собі «стрибок» у рості загальної суми чистого прибутку і він за 2023 років порівняно із 2022 роком зріс на 5338140 тис. грн., тобто у 9 разів, або на 936%. Порівняно із 2019 роком чистий прибуток виріс на 5721408 тис. грн. Відповідно і показники прибутковості банку також виросли: рентабельність активів за останній рік зросла на 1,48% і склала 1,72% (2022 рік – 0,24%); рентабельність акціонерного капіталу виросла на 10,74% і склала 12,02% (2022 рік – 0,28%) і рентабельність балансового капіталу виросла на 17,93% до рівня у 20,81% у 2023 році (2022 рік – 2,88%).

Тож основними ризиками діяльності АТ «Ощадбанк» в умовах воєнного часу були операційні та кредитні ризики, які ставили під загрозу забезпечення безперервної діяльності. Активна фаза бойових дій, тимчасова окремих територій, активні бойові дії та їх подальше розповсюдження, втрата та тимчасове переміщення персоналу, атаки на критичну інфраструктуру, загроза енергетичної блокади, блекаут, блокування морських шляхів експорту – всі ці фактори ставили під загрозу забезпечення безперервності діяльності банку, фізичну безпеку персоналу, безпеку операційних систем, забезпечення доступності банківських послуг для населення та підприємств України, забезпечення фінансової підтримки пріоритетних галузей економіки та

підприємств критичної інфраструктури.

Для більшої наочності відобразимо зміни у показниках прибутковості за допомогою рисунка 2.5.

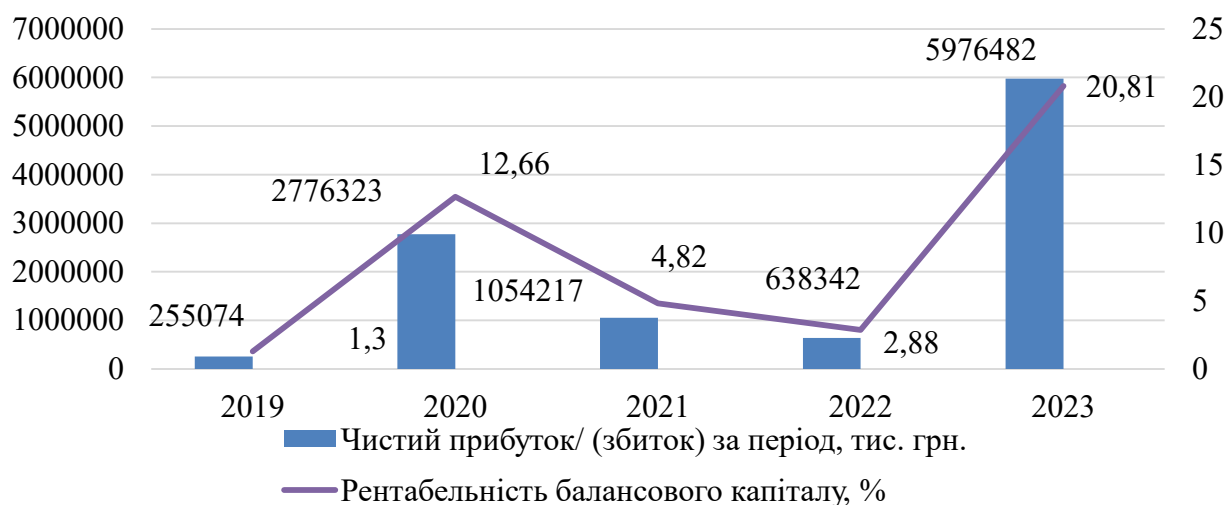

Рис. 2.5 Динаміка чистого прибутку та рентабельності балансового капіталу АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 роки

Проте заходи, що були вжиті банком, мінімізували такі ризики та створили умови для швидкого відновлення.

Відповідно до стратегічного документа АТ «Ощадбанк» на період воєнного стану визначено такі бізнес-пріоритети:

- 1) підтримка релокації українських підприємств;
- 2) підтримка аграрного сектора економіки України;
- 3) підтримка експортно орієнтованого бізнесу та такого, що замінює імпорт з росії та білорусі;
- 4) підтримка підприємств критичної інфраструктури;
- 5) забезпечення продовольчої безпеки, доступності продуктів для людей;
- 6) підтримка громадян у частині забезпечення їх житлом;
- 7) оперативна підтримка малого та середнього бізнесу;
- 8) підтримка бізнесу, що постраждав унаслідок бойових дій;
- 9) продовження цифровізації сервісів для фізичних осіб;
- 10) утримання пасивів і комісійних доходів.

Операційні пріоритети:

- забезпечення безперебійної операційної діяльності;
- адаптація ризик-менеджменту;
- трансформація HR;
- відшкодування збитків, завданих російською федерацією.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації в лютому 2022 р. стратегічні виклики та завдання банку були переглянуті. Усвідомлюючи роль та значення АТ «Ощадбанк» як системно важливої установи для економіки країни, з моменту початку війни постійно розроблюються та вживаються заходи з підтримки підприємств сфери мікро-, малого і середнього бізнесу, а також суб'єктів великого підприємництва.

Висновок до розділу 2

Банк ефективно управляє кредитним портфелем. Щодо великих кредитних ризиків, то загроза їх реалізації для АТ «Ощадбанк» відсутня протягом поточного періоду. Зростає максимальний розмір кредитного ризику, проте його значення не наближається до критичного. Система управління кредитним ризиком АТ «Ощадбанк» є досить дієвою, втім у сучасних умовах вона має розвиватися та вдосконалюватися з урахуванням нових викликів цифрових трансформацій і російсько-української війни.

Основними ризиками діяльності АТ «Ощадбанк» в умовах воєнного часу були операційні та кредитні ризики, які ставили під загрозу забезпечення безперервної діяльності. Активна фаза бойових дій, тимчасова окупація окремих територій, активні бойові дії та їх подальше розповсюдження, втрата та тимчасове переміщення персоналу, атаки на критичну інфраструктуру, загроза енергетичної блокади, блекаут, блокування морських шляхів експорту – всі ці фактори ставили під загрозу забезпечення безперервності діяльності банку, фізичну безпеку персоналу, безпеку операційних систем, забезпечення доступності банківських послуг для населення та підприємств України.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ ТА ДЖЕРЕЛ КРЕДИТНИХ РЕСУРСІВ

3.1. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля

Становлення та здійснення банківської діяльності, а також формування ресурсної бази банків зокрема не може ігнорувати ризики, які є основою функціонування будь-якого банку.

На думку багатьох авторів, ризик – це вартісне вираження ймовірної події, яка викликає збитки.

Іншими словами, розширюючи це твердження, можна сказати, що ризик у банківській діяльності – це ймовірність події, яка може спричинити втрату банком частини своїх коштів, негативно вплинути на його прибуток чи капітал, збільшити додаткові витрати в результаті банківських операцій або зміни зовнішнього середовища.

Виникнення банківських ризиків зумовлене тим, що вартість банківських активів і пасивів піддається коливанням під впливом найрізноманітніших чинників: економічних, політичних, соціальних та інших.

Найбільш поширеним є поділ ризиків на три категорії:

- фінансові (кредитний ризик; ризик ліквідності; процентний ризик; валютний; ринковий; інфляційний ризик);
- неплатоспроможності, пов'язані з непередбаченими змінами обсягу, прибутковості, вартості та структури активів і зобов'язань.
- функціональний (стратегічний; технологічний; ризик операційних або накладних витрат (ризик неефективності); ризик впровадження нових продуктів

і технологій) [38, 67].

Такі ризики виникають у процесі створення певного продукту чи надання послуги внаслідок несвоєчасного чи неповного контролю за фінансово-господарською діяльністю, неякісного чи помилкового аналізу відповідної інформації. Вони не менш небезпечні, ніж фінансові, також призводять до фінансових втрат, але ці ризики складніше ідентифікувати та кількісно оцінити. Також виділяють інші зовнішні ризики (ризик невідповідності; втрата репутації; ризик країни).

Основні складові банківського ризику також визначені стандартами Базельського комітету з банківського нагляду, основним завданням якого є запровадження єдиних та ефективних стандартів у сфері банківського регулювання та нагляду [38, 65].

З цією метою комітет видає директиви та рекомендації наглядовим органам держав, що входять до його складу. Ці документи не є обов'язковими, але враховуються в національному законодавстві держав-членів та інших країн.

Мінімізація ризиків має базуватися на аналізі фінансового стану банківської установи та її підрозділів, а також враховувати ризики проведення конкретних банківських операцій і базуватися на прийнятті таких рішень, які б дозволяли мінімізувати збитки при їх здійсненні.

Основними принципами, на яких має базуватися робота АТ «Ощадбанк» щодо мінімізації ризиків, є:

- дотримання оптимального співвідношення між ризикованістю та прибутковістю банківських операцій;
- залучення до процесу управління ризиками як підрозділів управління, так і тих, що безпосередньо забезпечують проведення відповідних банківських операцій;
- робота з мінімізації ризиків повинна проводитися поступово та постійно, оскільки стан АТ «Ощадбанк», фінансові можливості клієнтів банку, кон'юнктура грошового ринку, економічна ситуація в країні та регіоні діяльності банку постійно змінюється [29, 113].

Як передбачено Законом «Про банки і банківську діяльність», створення постійно діючого органу управління ризиками з функціями виявлення, оцінки, аналізу та мінімізації фінансових, функціональних і зовнішніх ризиків є неодмінною передумовою стабільної роботи АТ «Ощадбанк» [1].

Однією з основних проблем у сфері ризик-менеджменту для АТ «Ощадбанк» при реалізації ресурсної політики в сучасних умовах є вдосконалення ризик-менеджменту активних операцій.

Численні випадки фінансової нестабільності банківських установ постійно демонструють на практиці необхідність більш серйозного підходу до аналізу банківських ризиків.

Як бачимо, для АТ «Ощадбанк» характерна зміщена структура балансу: пасиви значно менші за активи, що створює підвищений попит на короткострокові ресурси та підтримує ризики ліквідності на високому рівні.

Управління ризиками АТ «Ощадбанк» при реалізації кредитної політики доцільно здійснювати в декілька етапів:

- 1) визначення ризиків, що виникають у процесі накопичення банком тимчасово вільних коштів;
- 2) визначення джерел та обсягів інформації, необхідної для оцінки рівня ризиків;
- 3) визначення кола потенційно ризикових клієнтів та методів оцінки ймовірності реалізації ризику, побудова шкали ризику;
- 4) вибір або розробка методу мінімізації ризику;
- 5) ретроспективний аналіз результатів управління ризиками та необхідне коригування за попередніми пунктами схеми [30, 186].

Система управління ризиками АТ «Ощадбанк» має базуватися на загальних критеріях оптимальності політики банку – ліквідності, прибутковості, надійності. При цьому особливу увагу слід приділяти формуванню залучених ресурсів, оскільки вони є основою ресурсів банківської установи.

Для АТ «Ощадбанк» доцільно використовувати різноманітні методи

оцінки ризиків операцій з формування ресурсів, що дозволить врахувати зміни загального обсягу ресурсів протягом визначеного банком періоду, а також за групами клієнтів.

Для цього доцільно використовувати кількісні показники, що визначають зміну абсолютного обсягу ресурсів у динаміці. Кількісна оцінка ресурсів банку повинна бути доповнена даними структурного аналізу; використовувати систему фінансових коефіцієнтів, у тому числі нормативи Національного банку; оцінити стабільність залучених ресурсів; використовувати факторний аналіз; аналіз грошових потоків; розробити необхідне програмне забезпечення для комплексної оцінки ризиків депозитних операцій.

Процес управління ризиками повинен насамперед забезпечувати можливість отримати обґрунтовані розрахунки ризиків, з якими стикається банк у своїй поточній діяльності, а також визначити ймовірність виникнення надмірних ризиків [18, 102].

Системи вимірювання ризиків призначені для оцінки всіх істотних ризиків, пов'язаних з активами, зобов'язаннями та позабалансовими позиціями банку; застосовувати загальноприйняті фінансові концепції та методи вимірювання ризиків; покладатися на задокументовані необроблені дані та параметри.

Основним джерелом здійснення банками своїх поточних розрахунків і розрахунків клієнтів є кошти на кореспондентському рахунку в Національному банку.

У сучасній банківській практиці найбільш досконалою та складною системою управління кредитним ризиком є математичне моделювання ризику, що ґрунтується на визначенні розміру можливих втрат банківських установ від дефолту кредиторів залежно від їх кредитного рейтингу, який можуть розраховувати самі банки або розраховано міжнародними рейтинговими агентствами [25, 723].

Завдяки математичним моделям для мінімізації кредитних ризиків банківські установи заздалегідь приблизно прогнозують ту частину виданих

кредитів, яка може не повернутися в кредитний портфель установи, і встановлюють процентні ставки таким чином, щоб покрити ці можливі збитки та отримати прибуток за рахунок кредитів, які будуть погашені.

Кожен виданий кредит більшою чи меншою мірою містить ризик неповернення. Перш ніж надати кредит клієнту, банківська установа самостійно визначає, наскільки ризиковою є ця кредитна операція [14, 30].

На першому етапі процесу управління кредитним ризиком важливо простежити, які зовнішні та внутрішні фактори можуть вплинути на його зростання, і як це вплине на якість кредитного портфеля комерційного банку.

Наступними кроками є вибір прийомів, методів, засобів управління кредитним ризиком та впровадження їх у практичну діяльність банківської установи. Система управління кредитним ризиком може складатися з таких прийомів: прийняття, запобігання, передача та зниження ризику. Завершальним етапом є здійснення контролю за процесом управління кредитним ризиком. На основі отриманих результатів щодо впровадження нових методів і систем управління визначається, наскільки вони були ефективними і чи варто їх використовувати в подальшій роботі.

Крім того, на даному етапі управління ведеться робота з пошуку нових шляхів зниження кредитних ризиків [15, 31].

При кредитуванні клієнтів існують найпоширеніші помилки, які негативно впливають на рівень кредитних ризиків [11, 158].

Такими помилками є: поверхневий аналіз стану позичальників (їхньої кредитоспроможності); відсутність обмежень щодо концентрації ризиків у кредитних портфелях; надмірна централізація або децентралізація управління кредитними відділами; недостатній аналіз ризиків за кредитним договором; завищена вартість застави; неповна кредитна документація; відсутність або недостатній контроль за використанням кредиту; низький рівень контролю та аудиту в кредитному процесі [11, 159].

Отже, мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» має передбачати: підтримання оптимального

співвідношення між ризикованістю та прибутковістю банківських операцій; залучення до процесу управління ризиками як підрозділів управління, так і тих, що безпосередньо забезпечують проведення відповідних банківських операцій; Робота з мінімізації ризиків повинна проводитися поступово та постійно, оскільки стан АТ «Ощадбанк», фінансові можливості клієнтів банку, кон'юнктура грошового ринку, економічна ситуація в країні та регіоні діяльності банку постійно змінюються.

3.2. Удосконалення підходів до формування кредитної політики банку

Кредитна діяльність АТ «Ощадбанк» відіграє ключову роль у процесі забезпечення інвестиційної активності суб'єктів господарювання, забезпеченні домогосподарств необхідними коштами та в цілому зростанні та розвитку економіки.

Кредитна політика, у свою чергу, дозволяє реалізувати коротко-, середньо- та довгострокові цілі банку щодо формування та реалізації тактичних і стратегічних завдань щодо залучення коштів та їх спрямування на кредитування позичальників (клієнтів) у тісній взаємозалежності з іншими типами політики.

Формування кредитної політики є дуже важливим аспектом як кредитної, так і банківської діяльності в цілому. Оцінивши кредитну діяльність АТ «Ощадбанк», можна зробити висновок, що значне зростання найбільшої частини кредитного портфеля, кредитів, наданих юридичним особам, призводить до збільшення залежності банку від кредитного ризику.

Одним із головних і основних завдань, які стоять перед керівництвом АТ «Ощадбанк», є правильна розробка кредитної політики. Кредитна політика повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік

кредитів, які не повинні включатися в кредитний портфель.

Покращення якості портфеля та відсутність значних концентрацій призведе до зниження очікуваних втрат від настання подій кредитного ризику з приблизно 2% на кінець 2023 року до трохи більше 1% проблемної заборгованості за кредитами корпоративних клієнтів [24, 39].

Досягнутий рівень очікуваних втрат від настання подій кредитного ризику залишатиметься на тому ж рівні протягом кількох наступних років, оскільки фактичне покращення якості кредитного портфеля буде компенсовано антициклічними макроочікуваннями, які є обов'язковим елементом оцінки кредитного ризику за МСФЗ.

Проблемна кредитна заборгованість корпоративних клієнтів має бути покрита резервами на 55-60%, що відповідає історичним показникам погашення проблемної заборгованості на рівні 40-45% від суми боргу [26, 150].

Якість портфеля нових кредитів роздрібному бізнесу залишатиметься на стабільно високому рівні завдяки коротким термінам кредитування та підвищенню платоспроможності населення за рахунок зростання номінальних і реальних доходів.

Левову частку приросту роздрібного кредитного портфеля як і раніше складатимуть споживчі кредити в торгових точках, але оскільки обсяги портфеля інших продуктів зростатимуть випереджальними темпами, частка споживчих кредитів у торгових точках стане менше 47% портфеля.

Якість портфеля споживчих кредитів у торгових точках залишиться на стабільно високому рівні, а частка проблемних кредитів буде на рівні близько 2% портфеля.

Банк продовжить скорочувати обсяги проблемної та потенційно проблемної кредитної заборгованості. У сегменті корпоративного бізнесу має переважати реструктуризація боргу як інструмент врегулювання, тоді як у малому та середньому бізнесі та сегменті роздрібного бізнесу має превалювати претензійно-позовна діяльність [31, 88].

Основною метою кредитної політики АТ «Ощадбанк» є досягнення

комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку.

Тому основна проблема ефективної кредитної політики АТ «Ощадбанк» полягає в розробці ґрунтовних, комплексних і теоретичних підходів, а також методичного забезпечення процедури формування та організації якісного управління кредитним портфелем банку в умовах існуючого ризику.

Розробка методологічних основ кредитної політики комерційних банків повинна базуватися на певних принципах. У сучасних публікаціях з проблем його формування ці принципи або не розглядаються, або ототожнюються з принципами кредитування, або розглядаються фрагментарно, не дозволяючи визначити всю систему.

В умовах економічної кризи, коли немає стабільності договірних відносин і немає переконання в надійності партнера, кредитор зацікавлений в отриманні додаткових гарантій виконання боржником своїх зобов'язань за договором. Отже, кредитор, укладаючи договір, намагається, щоб боржник для забезпечення виконання своїх зобов'язань виділив певне майно, з вартості якого він отримував би задоволення своїх вимог у разі невиконання умов договору.

Реалізація майна (переданого в заставу) здійснюється шляхом проведення аукціонів (публічних торгів), якщо інше не встановлено договором. Але є деякі нюанси, відповідно до законодавства, реалізація заставленого майна повинна здійснюватися лише на аукціонах (публічних торгах), якщо після такого продажу через недостатність коштів залишається непогашена заборгованість, заставодержатель має право відшкодувати її частину за рахунок коштів страхового фонду [36, 80].

У разі відчуження заставленого майна іншими способами кредитор покриває збитки за рахунок прибутку, який залишається в його розпорядженні після оподаткування, і така дрібна юридична колізія, яка має неприємні фінансові послуги.

У зв'язку з цим очевидними є регулювання кредитних ризиків та впровадження заходів щодо пом'якшення їх впливу на прибутковість банку. У

вітчизняній практиці існує лише один показник, який стосується оцінки кредитних ризиків. Це встановлена законом економічна норма – максимальний розмір ризику на одного позичальника. Цього недостатньо хоча б тому, що зазначена норма обмежується лише грошовим розміром ризику.

Для того, щоб уникнути проблемних кредитів, банк в першу чергу повинен звернути увагу на досконалість дослідження якості кредитного портфеля та кваліфікації своїх співробітників, які проводять цю оцінку.

Якщо попередження проблемного кредиту не увінчалось успіхом і існує загроза його негативного впливу на прибутковість, банк повинен терміново вжити заходів для забезпечення негайного та повного погашення кредиту. Як показує практика, хороший ефект дає розробка спільно з боржником плану заходів щодо відновлення фінансової стійкості підприємства та подолання недоліків у його діяльності [44, 120].

Враховуючи викладене, з метою вдосконалення практики кредитних відносин між АТ «Ощадбанк» та клієнтами в умовах підвищеного кредитного ризику та забезпечення надійного захисту інтересів банку, можна вважати за необхідне посилити вимоги щодо законності рішення про надання кредитів та оперативності прийняття рішень про надання кредитів та оперативності прийняття рішень щодо їх повернення, а саме:

- забезпечити юридично грамотне оформлення кредитних договорів та договорів застави з позичальниками з високим рейтингом та розширення та захист прав банку щодо них як заставодержателя та кредитора. Вимагати від позичальника акт останньої перевірки;

- здійснювати обов'язкове страхування заставлених цінностей із забезпеченням права заставодержателя на отримання страхового відшкодування, на підтвердження цього вимагати надання страхових полісів;

- вимагати від позичальників підтвердження наявності та достатності наданої банку застави, враховувати переоцінку, її оперативну підготовку або посилення, якщо це необхідно;

- посилити взаємодію економіко-правової служби банківської безпеки

для підвищення ефективності роботи з повернення заборгованості, у тому числі шляхом оперативного та ефективного здійснення безпеки;

– з метою підвищення рівня ліквідності застави та своєчасного погашення кредитів не допускати практики формального підходу до зазначених процедур, а також перевищення встановлених повноважень при вирішенні кредитних питань [46].

Отже, із вищесказаного випливає, що покращення якості портфеля та відсутність значних концентрацій призведе до зниження очікуваних втрат від настання подій кредитного ризику з приблизно 2% на кінець 2023 року до трохи більше ніж 1% без проблемної заборгованості за кредитами корпоративних клієнтів. Відділ ризик-менеджменту здійснює постійний аналіз раннях, середньострокових і кінцевих ризик-індикаторів по всіх сегментах і кредитних продуктах роздрібного бізнесу. Відрахування до резервів на покриття кредитних ризиків протягом року мають становити близько 1% від кредитного портфеля протягом року та відображати стабілізацію профілю якості кредитного портфеля.

Щотижня та щомісяця контролюється відповідність показників плановим показникам, виявлення відхилень та корекція. Методи сегментації клієнтів і прийняття ризиків постійно переглядаються і вдосконалюються, підвищується роздільна здатність моделей і правил, удосконалюються методи верифікації та оцінки кредитоспроможності. Кредитна політика комерційного банку повинна бути спрямована як на збільшення обсягу активів, так і на підвищення їх якості.

3.3 Розробка адаптивної концепції формування кредитної політики в банку

Під час кризових явищ у банківській системі найбільше втрат зазнають банки, які сформували недосконалу та негнучку кредитну політику. Саме ці

заяви стали передумовою для розробки адаптивної кредитної політики, реалізація якої дозволила б ефективно реагувати на зміни внутрішньої політики банку та зовнішніх ринкових умов.

Вагомий внесок у розвиток адаптивного управління зробила вітчизняна дослідниця Г. Єльнікова, яка розкриває визначення адаптивного управління як «процесу взаємовпливу, що викликає взаємне коригування поведінки суб'єктів діяльності на діалогічній основі». , що забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним об'єднанням зусиль і самостійним спрямуванням дій для її досягнення».

Спробуємо розібрати сутність адаптивного управління, визначивши його особливості. Адаптивне управління виражається в його змісті (функціях), організаційній структурі та технологіях (алгоритмах реалізації та механізмі взаємоузгодження).

Елементи процесу формування кредитної політики логічно впливають з алгоритму процесу адаптивного управління:

1. «Наявність збудливих ефектів подразників-активаторів і реакція банку на ці подразники.
2. Збір та аналіз даних з метою оцінки поточної ситуації. Усвідомлення важливості координації дії подразників.
3. Спільна розробка реалістичних цілей і перетворення їх у внутрішні мотиви.
4. Розробка адаптивних моделей кредитної політики, загальні параметри яких формуються вищим органом банку, а адаптація до конкретних умов здійснюється підрозділами банку шляхом вибору критеріїв другого порядку.
5. Виконання поставлених завдань шляхом вибору необхідних адаптивних моделей та їх впровадження.
6. Поточне відстеження процесу реалізації з наявністю самоаналізу та самомоніторингу. Визначення ефективності виконання завдань органами управління за моделлю «вихід-вихід».
7. Прогностичне регулювання шляхом спільного прогнозування

подальшого розвитку на основі зовнішнього аналізу та самоаналізу результату та внесення змін до існуючої моделі діяльності відповідно до виявлених резервів» [17, 72].

У результаті проведеного дослідження ми визначили, що досягнення цілей формування та реалізації кредитної політики за відсутності налагодження механізму її управління можливе лише в короткостроковій перспективі за умов низької складності, низького рівня мобільності та невизначеності зовнішнього середовища. В усіх інших випадках необхідно внести зміни до складу та співвідношення елементів політики, при цьому зміни мають забезпечити

У таблиці 3.1 представлено авторський підхід до систематизації факторів формування кредитної політики.

Таблиця 3.1

Фактори формування кредитної політики банку

Група факторів	Сутність аналізу	Джерела інформації	Методи аналізу
Макросередовище	Аналіз динаміки макроекономічних показників; дослідження політичної ситуації в країні; аналіз законодавчої бази (сутність, особливості, зміни)	ЗМІ, статистичні збірники, законодавчі документи	Порівняльний аналіз, регресійний аналіз, факторний аналіз, метод експертного прогнозування
Конкуренти	Визначення основних конкурентів, їх позицій на ринку; відслідковування стратегій конкурентів; аналіз продуктової лінійки банків-конкурентів	Результати маркетингових досліджень, ЗМІ	Конкурентний аналіз, метод експертного прогнозування
Потенційна клієнтська база	Аналіз рентабельності підприємств; визначення рівня доходів населення; дослідження рентабельності галузей та визначення їх перспективності	Результати маркетингових досліджень, ЗМІ	метод експертного прогнозування, метод нейронних мереж
Існуюча клієнтська база	Дослідження існуючої клієнтської бази; виявлення бажань та очікувань існуючих клієнтів; здійснення сегментації клієнтської бази; поточна оцінка кредитоспроможності позичальників	Результати маркетингових досліджень, звіти клієнтів, внутрішні банківські документи	Анкетування, опитування, розрахунок коефіцієнтів задоволення клієнтів
Інші стейкхолдери	Відслідковування діяльності партнерів банку (фондовий ринок, агентства нерухомості; автомобільні салони, магазини техніки, тощо), оцінка перспектив подальшого співробітництва; визначення рівня впізнаваності банку; оцінка внутрішнього стану банку	Управлінська звітність банку	Порівняльний аналіз, метод експертного прогнозування

Як видно з таблиці, ми виділили п'ять груп факторів, які дозволяють повноцінно проаналізувати всі аспекти, які можуть вплинути на формування кредитної політики банку. Важливість поділу факторів на групи полягає в специфіці їх аналізу. На нашу думку, метод SWOT-аналізу, який використовується переважно більшістю банків, не відповідає вимогам адаптивного планування, яке вимагає гнучкості та динамічності розрахунків.

Метод SWOT аналізу також не дозволяє проаналізувати всі виявлені нами фактори. Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне використовувати окремі методи аналізу для кожної з розглянутих груп факторів. У результаті проведеного дослідження на основі експертних висновків банк отримує основу для планування діяльності та формування кредитної політики. Визначивши цілі діяльності банку на ринку банківського кредиту та дослідивши основи формування кредитної політики, необхідно переходити безпосередньо до процесу її розробки. Перш за все, на цьому етапі необхідно визначити склад організаційного та інформаційного забезпечення.

Вважаємо за доцільне в інформаційне забезпечення процесу формування кредитної політики включити низку звітів, що дозволить швидко та ефективно реагувати на зміну факторів (табл. 3.2).

Результатом опрацювання поданих звітів має стати адаптивна кредитна політика. Залежно від обраної політики та інструментів її реалізації в рамках адаптивної системи необхідно запровадити низку ключових показників, критичні значення яких свідчать про необхідність внесення змін у певний аспект кредитна політика.

Впровадження цих показників у діяльність банку стане можливим із запровадженням програмного забезпечення SAS «Pro Analyzer», яке дозволяє відслідковувати звітність, знаходити критичні відхилення, вказувати на них та пропонувати шляхи подолання проблеми.

Завдяки системній звітності та аналізу процес коригування цілей кредитної політики та банку в цілому є постійним, що дозволяє адаптуватися до будь-яких стресових подій у банківському секторі. Контроль за своєчасністю

подання звітності покладено на службу внутрішнього аудиту.

Таблиця 3.2

Система звітності щодо формування кредитної політики банку

Сутність звіту	Періодичність подання	Напрямок подання
Звіти, що подаються відділеннями банку		
Оцінка фінансового стану позичальника юридичної особи	Щоквартально	Кредитний комітет
Оцінка фінансового стану позичальника фізичної особи	Щорічно	Кредитний комітет
Результати опитування існуючих клієнтів	Щомісячно	Відділ маркетингу
Аналіз ринку регіону	Щоквартально	Сектор ринкового аналізу
Результати роботи з партнерами	Щотижня	Відділ маркетингу
Клієнтопоток відділення та його джерела	Щоденно	Відділ маркетингу
Звіти, що подаються відділом маркетингу банку		
Аналіз впізнаваності бренду	Щомісячно	Департамент з розробки кредитної політики
Аналіз продуктової лінійки банків-конкурентів	Щомісячно	
Аналіз діяльності конкурентів	Щомісячно	
Зведений звіт з опитування клієнтів	Щомісячно	
Звіти, що подаються сектором ринкового аналізу банку		
Повний аналіз макросередовища	Щомісячно	Правління банку
Дослідження перспективності галузей економіки	Щоквартально	
Аналіз діяльності перспективних клієнтів	Щомісячно	Правління, Департамент з розробки кредитної політики

Адаптивна концепція формування кредитної політики дійсно є важливою складовою успішної діяльності банку, особливо в умовах нестабільної економіки. Створення департаменту з розробки кредитної політики на стратегічному рівні управління дозволяє банку швидко реагувати на зміни ринкових умов і адаптувати свої кредитні продукти та стратегії відповідно до нових викликів.

Важливим елементом цієї адаптивності є тісна співпраця департаменту з іншими функціональними підрозділами банку, що дозволяє оперативно отримувати та аналізувати дані про зовнішні і внутрішні фактори, які впливають на кредитну політику. Сектор ринкового аналізу відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки саме він забезпечує постійний моніторинг економічної кон'юнктури, змін у попиті та пропозиції на кредитні ресурси, а також оцінку ризиків [27, 1140].

Адаптивність політики досягається через постійний моніторинг критичних показників, які можуть сигналізувати про необхідність внесення змін до стратегії банку. Це дозволяє уникати затримок у прийнятті рішень і ефективно реагувати на зміни ринкових умов, що в підсумку сприяє підтримці фінансової стійкості та конкурентоспроможності банку.

Висновок до 3 розділу

Для покращення фінансового стану банку необхідно вжити заходів щодо підвищення якості активів, здійснити заходи щодо забезпечення його фінансової стійкості, підвищити фінансову стійкість та зменшити його залежність від кредиторів, необхідно здійснювати інноваційну діяльність щодо впровадження нових, конкурентоспроможних продуктів і послуг, орієнтуючись на вітчизняні особливості банківських систем. Приділяти більше уваги інноваційній діяльності у сфері банківських продуктів та послуг. Також для підвищення рентабельності банку на 10% необхідно збільшити доходи від наданих кредитів шляхом впровадження необхідної кредитної політики, проведення аналізу кредитоспроможності позичальників за запропонованою методикою та зниження можливих кредитних ризиків. Для зниження ризикової складової кредитного портфеля пропонуємо використовувати гнучкі кредитні інструменти, а також трансформацію неліквідних активів у ліквідні цінні папери на основі вивчення та узагальнення досвіду іноземних банків, що працюють в умовах розвинутої конкуренції.

Також з метою забезпечення ефективності управління кредитним портфелем можливе проведення таких заходів, як розвиток кредитування фізичних осіб, посилення забезпеченості кредитів власним капіталом за рахунок збільшення частки кредитного портфеля, що фінансується за рахунок власного капіталу, підвищення ступеня захисту банку від втрат за кредитами внаслідок зовнішніх факторів, таких як гарантії, застава майна, поручительство та ін.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі узагальнено теоретичні основи кредитної політики банку, розкрито перспективи розвитку та вдосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку.

За результатами дослідження зроблено наступні висновки:

1. Кредитна політика банку – це структурно-функціональна цілісність взаємопов'язаних елементів (завдань, цілей, принципів, технологій), взаємодія яких дозволяє визначати найбільш ефективні стратегії діяльності банку на кредитному ринку.

2. Етапи формування та реалізації кредитної політики тісно взаємопов'язані і входять у загальний механізм формування та реалізації кредитної політики. Механізм формування та реалізації кредитної політики складається із суб'єктів, об'єкта, етапів, інструментів, цілей формування та реалізації кредитної політики. Ключовими органами формування кредитної політики можна вважати кредитний комітет, а ключовими органами реалізації – кредитні відділи та фронт-офіс банку. Кредитна політика створює необхідні загальні передумови для ефективної роботи персоналу кредитного відділу, орієнтованого на досягнення стратегічних цілей банку.

3. АТ «Ощадбанк» – банк, який швидко розвивається на українському ринку банківських послуг, демонструючи значні темпи зростання кредитного портфеля та зобов'язань банку при незначному збільшенні власного капіталу, що забезпечує йому високий рівень ефективності при прийнятному рівні ризику.

4. Станом на 2022 рік загальний кредитний портфель АТ «Ощадбанк» суттєво збільшився порівняно з 2020 роком. Банком дотримано основних принципів побудови кредитної політики, визначено основні положення та закріплено зобов'язання щодо формування кредитної політики відповідними

органами.

5. Група показників прибутковості та ризику кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» має достатній рівень, надає інформацію про забезпеченість кредитного портфеля власним капіталом, частку коштів, залучених у формування кредитного портфеля банку та рівень сформованого резерву під кредитні операції, що характеризує якість кредитного портфеля.

6. Основними принципами, на яких має базуватися робота АТ «Ощадбанк» щодо мінімізації ризиків, є: дотримання оптимального співвідношення між ризикованістю та прибутковістю банківських операцій; залучення до процесу управління ризиками як підрозділів управління, так і тих, що безпосередньо забезпечують проведення відповідних банківських операцій; Роботу з мінімізації ризиків необхідно проводити поступово та постійно, оскільки стан АТ «Ощадбанк», фінансові можливості клієнтів банку, кон'юнктура грошового ринку, економічна ситуація в країні та регіоні діяльності банку постійно змінюються.

7. Серед основних напрямків оптимізації кредитних ресурсів АТ «Ощадбанк» доцільно виділити наступне: зменшення частки проблемних кредитів дасть змогу зменшити обсяг резервів під знецінення кредитних операцій, а отже збільшення оборотних коштів банку; здійснити заходи щодо активізації депозитної політики банку, що може збільшити обсяг кредитних ресурсів на 1,15%; розширити лінійку кредитних продуктів для фізичних осіб, розробити більш привабливі продукти для клієнтів, активізувати маркетингову діяльність; зменшити частку простроченої заборгованості за кредитами за рахунок впровадження програм лояльності для клієнтів з простроченою заборгованістю, що надасть можливість отримати відстрочку сплати відсотків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 року № 2121 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 №679-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України: Положення затверджено постановою Правління Національного банку України від 13 липня 2010 року № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0540-10>
4. Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи: Постанова затверджена Правлінням Національного банку України від 17 травня 2015 №615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>
5. Антипенко Н. В., Охріменко В. В. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України у сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12(1). С. 5 – 8.
6. Белікова Т. В., Пушкіна М. С. Методи аналізу якості кредитного портфеля банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 4(1). С. 35 – 40.
7. Болгар Т.М. Науково-методичні засади побудови моделі оцінки якості кредитного портфеля банку. *Академічний огляд*. 2021. №1(44). С.50 – 59.
8. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності. *Вісник Національного Банку України*. 2018. № 3. С. 31 – 33.
9. Бондаренко А. Ф., Моїсеєнко М. А., Гордієнко В. П., Дутченко О. О. Оцінка кредитоспроможності позичальника комерційного банку. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2019. № 4. С. 93 –

100.

10. Бровко Л. І., Сорока Ю. В., Бровко Є. І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85 – 89.

11. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. *Галицький економічний вісник*. 2019. №2(27). С.157 – 163.

12. Волкова В.В. Модель впливу соціально-економічних факторів на обсяг кредитного портфелю банку. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2023. №29. С. 57 – 62.

13. Волкова В.В. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку. *Економіка і організація управління*. 2021. №2 (42). С.76 – 85.

14. Гаряга Л. О. Управління кредитним портфелем у контексті реформування банківської системи України. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. С. 25 – 32.

15. Герасименко І. О., Моль Я. А. Основні підходи та принципи управління кредитним портфелем банку. *Економіка, облік, менеджмент та право в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 20 липня 2021 р.)*. Полтава: ЦФЕНД. 2021. С. 30 – 32.

16. Дем'яненко І. В., Бандура Ю. В. Роль НБУ в формуванні кредитного портфеля комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2020. №2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_2_27.

17. Затворницький К. С. Управління ризиками кредитного портфеля банку: теорія і практика. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 1. С. 70 – 77.

18. Затворницький К. С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. №4. С. 99 – 108.

19. Золотарьова О. В. Концепція кредитної політики комерційного банку

та можливості підвищення її ефективності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. №9. Ч.2. С. 108 – 112.

20. Калініченко Л. Л. Теоретичні аспекти формування кредитного портфеля банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2022. №6. С. 695 – 698.

21. Карпенко Г. В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи. *Фінанси України*. 2017. № 2. С.89 – 96.

22. Коваленко В. В. Розвиток науково-методичних підходів до оцінки проблемних кредитів як складової системи управління проблемними кредитами банку. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 10. С. 185 – 195.

23. Коптюх О. Г. Вплив рефінансування на кредитний портфель банків: теоретичні аспекти та моделювання. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 190 – 195.

24. Корнєєв В. В. Управління кредитними ризиками комерційних банків в умовах фінансової кризи. *Наука й економіка*. 2018. №1(21). С. 38 – 43.

25. Кочетигова Т. В., Лелюк М. Е. Оцінка ризику кредитного портфеля банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №16. С. 722 – 725.

26. Круш П. В., Бугрім С. І. Напрями підвищення результативності управління кредитною політикою банку в умовах кризи. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. Вип. 19. С. 149 – 158.

27. Крючко Л. С. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка і суспільство*. 2017. №13. С. 1139 – 1142.

28. Куліш Г. П., Кот М. А. Управління кредитним портфелем банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 18. С. 463 – 467.

29. Лінтур І., Ковач С. Напрямки дослідження ризиковості кредитних операцій в банківському бізнесі. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. С.112 – 115.

30. Лисенок О. В. Формування стратегії та політики управління кредитними операціями банків. *Вісник ЖДТУ*. 2020. №1 (75). С. 185 – 190.

31. Макаренко Ю. П., Самойлова Д. О. Теоретичні аспекти управління

кредитним портфелем банківської установи. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 87 – 91.

32. Макаренко Ю. П., Шевченко А. В. Аналіз управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка та держава*. 2021. №1. С. 24 – 29.

33. Маркович Т. Г. Теоретико-методологічні підходи до трансформації діючої методики оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників комерційних банків. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1. С. 224 – 236.

34. Медведєва І. Б. Стрес-тестування кредитного портфеля банку за макроекономічними параметрами. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №14. С.752 – 757.

35. Овчелупова О. М. Оцінка кредитоспроможності позичальників комерційного банку: напрямки підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2020. №3. С. 106 – 114.

36. Олійник А. В. Оцінка фінансово-економічних передумов управління кредитним ризиком у банківській системі України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №1. С.79 – 86.

37. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. *Фінансовий простір*. 2019. № 2(18). С. 14 – 21.

38. Радова Н. В., Гаркуша Ю. О. Методи та інструменти управління кредитним ризиком у банках. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 3. С. 64 – 71.

39. Русіна Ю. О. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку. *Економіка. Управління. Інновації*. 2021. № 1(11). С. 24 – 28.

40. Рясних Є. Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. №2. С. 146 – 149.

41. Сирчин О. Л. Теоретичні основи оцінки кредитоспроможності позичальника банку. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 1.

С. 153 – 160.

42. Сєрик Ю. В. Управління кредитним портфелем банку. *Економіка і управління*. 2022. № 4. С. 70 – 75.

43. Соловей Н. В., Скрипниченко І. О. Проблеми якісної оцінки кредитного портфелю комерційного банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 1(2). С. 15 – 19.

44. Солодка О. О. Ефективність кредитної діяльності в механізмі банківського маркетингу. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 119 – 127.

45. Степаненко К. Р. Особливості формування кредитного портфеля банку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 7, частина 3. С. 111 – 114.

46. Степаненко С. В., Римар О. Г., Гулюк О. І. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2021. №3. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_3_29.

47. Степаненко С. В. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб. *Фінансова політика*. 2020. №4 (144). С.33 – 41.

48. Харченко А. М. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції. *Вісник університету банківської справи*. 2020. №2. С. 54 – 60.

49. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/ua>

50. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua>